

L'esquirollet de Vallibona

PORTAVEU DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL "AMICS DE VALLIBONA"

La rondalla Mar i Terra va actuar per festes

Sant Antoni, de nou, una festa multitudinària

En record dels antics carboners

Edu Pla, tot un campió, repetirà a la marató de València

Ramoncita Jovaní, Esquiroler de l'Any 2023

José María Meseguer, "Barranc", sempre estaràs present

ACTIVITATS DE L'ASSOCIACIÓ

EMILI FONOLLOSA

PRESENTACIÓ DE LA REVISTA ANUAL "L'ESQUIROLET DE VALLIBONA" NÚMERO 16

El primer acte de les Festes Majors 2023 de Vallibona va tornar a ser, seguint el costum, la presentació i lliurament d'una nova edició de la revista anual "L'Esquirolet de Vallibona", editada per l'Associació "Amics de Vallibona".

Les antigues escoles van acollir aquest començament de festes, on no fa falta l'alcalde de la localitat Juanjo Palomo. El president d'"Amics de Vallibona" Salvador Oliver i el coordinador de la revista, qui subscriu, van donar tota classe de detalls de com ha estat l'elaboració d'aquest número 16, amb 32 pàgines a tot color, sense publicitats, i de distribució gratuïta, ja que es costea únicament amb la quota anual dels associats. Es va destacar en principi la col·laboració externa de diversos vallibonencs que any rere any aporten articles de gran interès sobretot pel que fa a costums, història i tradicions del poble. Quant a reportatges i informacions d'interès, se'n van destacar uns quants però lamentant que passen tantes coses en un any a Vallibona que no havia estat possible incloure tot el contingut disponible.

En acabar la presentació, l'alcalde també va intervenir posant en valor aquesta publicació perquè ve a ser un resum molt complet del que ha passat durant l'any, a més de permetre saber com era i com vivia el poble abans. Va considerar molt

positiu que es pugui publicar sempre en paper, la qual cosa permet anar guardant tots els exemplars físicament, encara que també es pugui descarregar en format digital a través de la web www.vallibona.net.

ACTUACIÓ DE LA RONDALLA VINAROSSENA MAR I TERRA

L'Associació Cultural "Amics de Vallibona", sota el patrocini i col·laboració de l'Ajuntament d'aquesta localitat i la Diputació de Castelló, va oferir a la pista poliesportiva l'actuació de la rondalla vinarosmena Mar i Terra, dirigida per Pili Torné. Nombros públic va seguir tota l'actuació, incloent reines, dames i festers de les festes vallibonenques i l'alcalde Juanjo Palomo. La rondalla oferí el millor del seu repertori, amb cançons i balls molt aplaudits, com els de "La perdueña", "La

vida és bella" i "La meua terra", fins i tot van haver de fer un bis en acabar, "Varem lo llaüt". A destacar la versió que ha creat en valencià la pròpia rondalla de la "Jotilla de Vinaròs". També va agradar molt l'havanera que van tocar a duo entre la directora i el seu acordió i el trompetista Toni Barberà, "convidat especial". Es van presentar tres nous membres de la rondalla. Tres dies abans Mar i Terra havia actuat a la mateixa ciutat de Vinaròs, després que l'anterior vegada, en plenes festes de Sant Joan i Sant Pere, van haver d'acabar molt prompte per la pluja.

Edita: Associació Cultural "Amics de Vallibona" - e-mail: webmaster@vallibona.net

Director: J. Emili Fonollosa Antolí

Fotografies: J. Manuel Serret, Juan Serret, Juan Fibla, J. Miguel Ortí, Col·lectiu Avinsilona, Jordi Fonollosa, Laia Guillem, J. Emili Fonollosa.

Disseny capçalera: Joan Callergues

Maquetació: José Carlos Adell Amela

Imprimeix: A.G. Castell Impresores, S.L. - Vinaròs.

Dipòsit Legal: CS-258-2008

S'autoritza la reproducció, sense fins comercials, dels continguts d'aquesta revista amb l'obligació d'anunciar el seu origen.

Esta revista està disponible en format PDF a www.vallibona.net.

Revista gratuïta. - La revista no es fa responsable de les opinions de les col·laboracions.

ESQUIROLER DE L'ANY 2023 A RAMONCITA JOVANÍ BONO

L'associació cultural «Amics de Vallibona» escull cada any un personatge del poble o vinculat amb ell que s'haja distingit en algun moment per contribuir al progrés cultural, patrimonial, social o econòmic d'aquesta localitat d'Els Ports.

El 2023 va ser reconeguda Ramoncita Jovaní Bono, especialment coneguda per la seua contribució a «salvar el poble» quan aquest es va quedar sense bars ni botigues. Com bé es diu en el pergamí que l'acredita com a la persona premiada, «per la seua trajectòria de vida al servei de Vallibona, de menuda no va tindre molta salut, però de gran ha estat la dona forta del nostre poble. Sempre disposada a tot. Ouan va tancar el Garxo, va salvar al poble. No hi havia res, ni restaurant, ni tenda.

Ella i el seu marit Hipólito van obrir el restaurant i es van fer càrrec de la botiga. Majorala de Sant Antoni, organitzadora de festes quan no hi havia Comissió, membre de la Junta dels Jubilats...»

El lliurament del guardó es va fer, seguint el costum, en acabar la missa major del Dia de la Mare de Déu d'Agost, a l'església parroquial. El va recollir de mans de l'alcalde de Vallibona Juanjo Palomo, en presència del president d'«Amics de Vallibona» Salvador Oliver, reines, dames i festers de festers, mossén Paco Vives, la resta de la corporació municipal i nombrós públic. Palomo va destacar la trajectòria vital de Ramoncita, la qual va tenir paraules emocionades d'agraïment. «Ramoncita representa moltes dones del món rural que sempre han sigut el motor d'estos pobles, mai estarem prou agraïts de la tasca que han suportat durant molt de temps i continuen fent-ho» va dir l'alcalde.

Palomo va aprofitar en acabar l'acte per destacar la gran participació haguda durant les festes, valorant sobretot la dedicació de la comissió de festes. A més, va recordar la tasca de les diferents associacions de la localitat, no solament durant l'estiu i ressaltà l'hospitalitat dels vallibonencs.

El nom del bar de Ramoncita, «Ca Ramoncita», s'ha perpetuat en el temps gràcies a una extensa colla d'amics que es va formar per ser comissió de festes el 2001 i que té com a «seu social» el local on estava el bar, a la plaça Sant Antoni.

PÀGINA WEB

Cal recordar finalment que «Amics de Vallibona» compta des del 1999 amb la pàgina web a l'adreça www.vallibona.net on es van fent periòdicament actualitzacions i es poden revisar tots els continguts inclosos en aquests 25 anys que porta online.

ACTIVITATS 2024 D'AMICS DE VALLIBONA

Teatre: «Las Chicas del Calendario»

L'últim dia de festes d'agost, diumenge dia 11, després del dinar popular, a les 5 de la tarda, a la carpa de festes, Vallibona acollirà una funció teatral, en la que és primera actuació en aquest municipi del grup de teatre de l'escola Puro Teatro, arts escèniques de Vinaròs, acte organitzat per l'Associació Cultural «Amics de Vallibona» i patrocinat per l'Ajuntament del poble.

El grup oferirà la seua última creació, «Las Chicas del Calendario», que l'estrenen aquest estiu. Es tracta d'una versió de la pel·lícula de Nigel Cole i l'obra de teatre de Tim Firth, basada en fets reals ocorreguts a Anglaterra, on un grup de dones madures va llançar un calendari solidari suggerent.

ALTRES ACTIVITATS

-Divendres 2 d'agost, a les 20 h. a les antigues escoles, presentació i repartiment del n° 17 de la revista anual «L'esquirollet de Vallibona».

-Dijous 8 d'agost, 19 h.30, presentació a la terrassa de La Carbonera del nou llibre de l'escriptora vinarossenca Amàlia Roig, «Ítaca i el japonès», organitzat per l'associació cultural «Amics de Vallibona».

-Dijous 15 d'agost, després de la missa major, a l'església parroquial, lliurament de l'Esquirollet de l'any 2024.

ACTE DE PRESENTACIÓ DE LLIBRES

Ítaca i el japonès

El nou llibre d'Amàlia Roig

SE INTERVENDRAN

- **Emili Fonollosa**, Amics de Vallibona
- **Joan Bel**, assoc. cultural Dijous d'Arts
- **Amàlia Roig**, autora del llibre

DIA, HORA I LLOC

Dijous 8 d'agost de 2024 a les 19 hores

La Carbonera (plaça Sant Antoni, s/n)

Vallibona

«La frescura expresiva, la aparente sencillez de las historias relatadas y un sentido del humor sutil y elegante... contienen cargas de profundidad que nos sorprenden»

El Periódico Mediterráneo
José Miguel Segura, crítico literario

REPORTATGES

JOSÉ MARÍA MESEGUER, "BARRANC", SEMPRE SERÀS EL NOSTRE PREGONER

EMILI FONOLLOSA

El dilluns 21 d'agost de 2023 serà recordat com un dia molt trist a la població de Vallibona. Sobtadament ens va deixar per a sempre el vallibonenc sens dubte més apreciat i popular: José María Meseguer Ulldemolins, "Barranc" (1943-2023), conegut per tothom per la seua faceta de pregoner. "Hem perdut un gran vallibonenc, un amic i lo més important

una bona persona. Dia molt trist per als vallibonencs" eren les primeres paraules que recollíem de l'alcalde Juanjo Palomo, commogut com tots per l'inesperat traspàs de José María. Només feia 5 dies que havia fet el seu últim pregó; va ser el 16 d'agost quan anuncià amb la seua trompeta per tots els carrers que s'havia instal·lat una parada de roba, a la plaça del "Vall Més Amunt".

José María, de 80 anys, era molt conegut més enllà de Vallibona ja que havia participat en la sèrie "Crònica mèdica" d'ÀPunt, al voltant del covid 19 i on tenia gran protagonisme el metge vallibonenc Nel·lo Monfort. També l'havíem vist en altres gravacions com una sobre un congrés de medicina rural i en diversos reportatges. L'any 2007 la nostra associació cultural "Amics de Vallibona" li va atorgar el guardó "Esquiroler de l'Any". Era tota una institució per tant a Vallibona i comarca i és que els seus vora 30 anys anunciant a viva veu les novetats vallibonencs pels carrers el feien un personatge únic, a banda de les seues bondats com a persona, com bé destacava l'alcalde.

El soterrament es va fer a l'església de l'Assumpció de Vallibona, completament plena de gent. Mossén Paco Vives va lloar les bondats de José María i es preguntà si Vallibona podrà tenir nou pregoner. Es va repartir espígol a tots els assistents per dipositar-lo després a la seua làpida, al cementeri.

Aquest qui subscriu se sent molt orgullós d'haver cultivat amb ell una gran amistat i haver-li fet reportatges per a diversos mitjans dels que se sent molt satisfet.

JOSÉ MARÍA, SEGUIM ESCOLTANT ELS PREGONS,
QUE ES ENVIES DES DEL CEL

JORDI FONOLLOSA

Fa dies pensava escriure algo al Facebook com faig habitualment, però per res del món hagués volgut parlar de tu, Barranc. No és fàcil, t'estimo com t'ha estimat tota la gent del poble, i ho tinc que fer. Dilluns de tarde, en ple agost, es va fer un silenci inquietant a la plaça...

En realitat no has mort, perquè et recordem, escriurem coses que has explicat, vorem fotos i vídeos, escoltarem les teves cançons i mentre això passa continuaràs ben viu en la nostra memòria.

Arribar al carrer Pla i no trobar-te al pedrís serà estrany, tants anys reben i xerrant amb la gent. En qui parlaré ara del Roscoff?

GRÀCIES PER LA TEVA ALEGRIA I GENEROSITAT

SENTO CUARTIELLA

El poble esta trist. A mesura que passen els dies som mes conscients de la importància que tenen algunes persones a les nostres vides. Tots sabíem que Barranc era una persona estimada al poble; tenia paraules per als mes petits i per als mes grans. No tenia res d'ell. T'ho donava tot ; des d'una

placa de xocolate fins al regal mes personal. Ahir, el poble t'ho va agrair en un aplaudiment espontani que va fer emocionar a tots els que estàvem tant dins com fora de l'església. Que bonic. Eres tot bonat. Sempre de bon humor i repartint alegries i carinyets.

Ahir em vaig aixecar de mati i volia cantar la nostra cançó pero no em sortia... A la pressó, te la vaig posar per ultim cop. Vaig cantar Camino Verde per dins com si la cantarem junts. Sempre ho dic i ho continuaré dient. He tingut la sort de tenir

els millors padrins del mon (Barranc i Balbina de Rosell) i ho dic sense poder contenir les llàgrimes perque avui em costa mes parlar de tu. He estat visquent aqui a Vallibona aquest ultim any i estic content d'haver pogut compartir en tu els divendres d'esmorzars i alguna cançoneta . Em ficava neguitós quant no venies a hora i em feies patir pensant algun cop que t'havia passat algo, pero el dia no va arribar fins a aquest dilluns quant em deien que havies caigut i que em donarà pressa. Quant et vaig veure a terra ja vaig saber que ja no hi eres, pero el que d'ara estic segur es que seràs per sempre Barranc.

Quant vas arribar a la plaça per donar-te l'últim adéu tenia la teva trompeteta a les mans i sense pensar, la vaig bufar en totes les meves forces dient en la veu trencada : "Se done a saber que avui se'n va el millor del poble " i així es. T'estimo Padrí !!!

FESTA DEL CARBÓ AMB UNA CARBONERA I HOMENATGE ALS ANTICS CARBONERS

EMILI FONOLLOSA

La població de Vallibona recordarà amb la Festa del Carbó l'antic ofici de les carboneres, que va ser vital per a l'economia d'aquesta població dels Ports. Els actes centrals es van celebrar dissabte 30 de març i van començar amb un esmorzar típic d'altres èpoques, a base de miques. Més tard es va procedir a destapar la carbonera que s'havia construït al costat de la piscina municipal entre veïns del poble una setmana abans amb troncs, terra i pedres i de la qual va obtenir-se carbó vegetal, com antany. Durant els dies passats, veïns de la població van estar pendents de què el procés de combustió dels troncs utilitzats s'anara fent adequadament. D'aquesta manera es recordà un dels oficis que ha donat més identitat al poble, ja que durant molts anys va ser el mitjà de subsistència de la gent.

A migdia se celebrà un dinar popular, amb fideuà de frito com a plat fonamental. Tant durant l'obertura de la carbonera com en el dinar va actuar el veterà grup de música popular

d'Onda, Els Ravalers. També va haver-hi un taller infantil a càrrec del Parc Natural de la Tinença de Benifassà. De tarda, a l'Ajuntament es va projectar la pel·lícula-documental realitzada per Laura Palau "Al voltant de la carbonera". Seguidament l'Ajuntament va voler retre homenatge als antics carboners i ho va fer lliurant l'alcalde vallibonenc Juanjo Palomo un artístic plat a un grup de vallibonencs o els seus descendents que van viure d'aquesta feina. En acabar tots els homenatges es va fer fotos de grup davant el monument dedicat als carboners construït per Jaume Gual.

L'Ajuntament de Vallibona, la comissió de festes, les associacions culturals Avinsilona i Amics de Vallibona i l'associació de jubilats participaren en aquesta programació. La darrera carbonera que es va fer al poble va ser pels voltants del Mas de la Torreta, cap a l'any 1973. Des de llavors si se n'ha fet alguna, només ha sigut a manera de demostració per ensenyar a les noves generacions com s'obtenia el carbó vegetal.

LLIBRE "EL CARBONEIG A VALLIBONA"

La programació de la Festa del Carbó va incloure la presentació a l'Hostal La Carbonera del llibre "El carboneig a Vallibona, una mirada al passat" de Mònica Segura García. L'alcalde vallibonenc Juanjo Palomo va destacar en la introducció de la presentació que el llibre pretén retre un

homenatge als carboners, "la gent que durant molt de temps va saber aprofitar els recursos de un territori gens fàcil que a vegades no és agràit". Els carboners van permetre que Vallibona, al contrari que altres pobles, mantinguera la seua població, "va ser un recurs molt important" remarcà, afegint que "hem tingut la sort de conviure amb gent que va viure dedicant-se a esta ocupació, som privilegiats per poder plasmar eixa forma de vida".

Més de la meitat de la gent que va prestar el seu testimoni com a carboners mentre s'elaborava el llibre "ja no està entre nosaltres" com lamentà Palomo, per ser d'edat avançada. L'autora, que és de Forcall, va començar a relacionar-se amb

aquest antic ofici a Vallibona al 2015 quan s'encarregà de la museització de l'antiga presó per convertir-la en centre d'interpretació del carboneig. És la responsable de l'empresa «Viu els Ports» que des de La Mata treballa per a tota la comarca, ficant en valor el que hi ha de bo, «que és molt» a Els Ports, com va comentar també l'alcalde.

Mònica Segura explicà el procés seguit per culminar-lo en un llibre. Va anar gravant tota la gent del poble relacionada amb el carbó i cercar l'escassa documentació existent sobre l'ofici. «La part més important va ser parlar amb els testimonis del poble, fins i tot també dones perquè aquestes també tenien intervenció». Tot això es va gravar en vídeos i està a disposició de qualsevol a l'esmentat centre d'interpretació. El llibre recull el procés d'elaboració del carbó vegetal, com era la vida dels carboners i els tractes que feien per a la venda del producte i es detallen com han anat canviant els boscos de la comarca. Els testimonis són de José María Meseguer, Vicent Serret, Josefa Gisbert, Dominga Salom Querol, José Ramón Allepuz, Francisca Allepuz i Santiago Meseguer. Hi ha també un lèxic de tot el vocabulari específic del carboneig, amb un centenar de paraules. Així mateix, es recullen imatges elaborades o aportades per Manel Bellver, Santiago Meseguer, Tere Querol, Jordi Fonollosa, el mateix alcalde i la pròpia autora. El llibre ha estat editat per la Diputació de Castelló.

“AL VOLTANT DE LA CARBONERA”

Durant aquesta festa del Carbó, l'artista Laura Palau continuà amb el rodatge d' "Al voltant de la carbonera". L'Institut València d'Art Modern va escollir la seua creació en el marc del programa "confluències" que apropa l'art als pobles de la Ruta 99. Palau va haver de parar l'any passat el rodatge, quan ja s'havia construït una carbonera per la prohibició de fer foc. En aquest documental, rodat amb càmera antiga de cinema, es relaciona l'absència de les carrasques mil·lenàries cremades per fer el carbó i la necessitat econòmica pels forns ceràmics de Castelló.. Dins la programació de l'exposició Confluències. Entre l'arxiu i la intervenció, es va presentar la pel·lícula Terra d'Esguard de Laura Palau. Un retrat fílmic sobre l'interior de Castelló que ens endinsa als secrets del que va provocar l'èxode del camp a la ciutat. El pas del temps i les històries de lluita i supervivència s'entrellacen amb la realitat viva del camp actual, recordant-nos les vides que un cop van donar forma al territori i revelant aquelles que encara brollen. La presentació va tenir lloc el 29 de juny a les 19h a La Carbonera de Vallibona. Laura Palau viu i treballa entre Benlloc, on té els seus camps i estudi, i Ghent (Bèlgica), on està fent un doctorat en art. Com a artista i individu, Laura es considera una agricultora urbana i una cosmopolita rural, passejant entre comunitats rurals i ciutats contemporànies.

L'ERMITORI DE “SANT DOMINGO”, REVIURÀ, DESPRÉS D'ESTAR TANCAT DES DE LA PANDÈMIA

EMILI FONOLLOSA

L'ermitori de “Sant Domingo”, situat vora el camí rural entre Vallibona i Rossell recobrarà la seua vida, aturada des del temps de l'inici del covid-19, gràcies a l'adjudicació que de la seua explotació i manteniment ha fet l'ajuntament vallibonenc.

En arribar la pandèmia el llavors alberg rural “La Pastora” va deixar les seues tasques a l'ermitori i es va quedar tancat. Trobar un nou inquilí no ha estat fàcil fins ara quan dos veïns de Vinaròs Sergi Beltrán i Juan Carlos Vargas, aquest natural d'Algemesí, han apostat per revitalitzar durant els pròxims cinc anys, si més no, aquest indret tan emblemàtic. “No sabíem que es buscava gent per reobrir l'ermita, ens vam assabentar per la botiguera del poble, Laia, que és de Vinaròs i amiga meua i com Juan Carlos porta molts d'anys treballant en hotels, ens hem decidit” deia Beltrán. “Sempre

ens ha agradat molt l'interior del Maestrat i la Tinença i per part de l'Ajuntament tenim molt bon recolzament i el nostre projecte els ha agradat, era una oportunitat que no devíem deixar passar” comentava Vargas.

Va ser als voltants del passat Nadal quan van començar a valorar fer-se càrrec de l'ermitori. Se'ls ha adjudicat la gestió i manteniment de tot l'ermitori, que estiga en condicions, s'oferisca un servei hotelier als visitants i es done la possibilitat de visitar l'església d'aquest lloc situat a 11 quilòmetres de Vallibona i 12 de Rossell. Es pretén tenir obert tots els caps de setmana però també donar servei la resta de la setmana. “La intenció es que siga com una hospederia, amb habitacions per quedar-se a dormir i menjar, una sala comú molt acollidora... i oferir una opció per a la gent que vulga passar uns dies fora de l'estrès de la ciutat, gaudint de la natura i interactuant amb altra gent” comentava Beltrán.

“Tenim encara un camí llarg per recórrer, ja que cal rehabilitar tot allò que ara no està en condicions, després de tant de temps

tancat” afegia Vargas, destacant que és un edifici municipal, per tant es compta amb la participació de l'Ajuntament, a banda de la feina que fan tots dos. Caldrà fer algunes obres com el canvi de part d'un sostre. No s'atreveixen a donar una data probable d'obertura, “és un lloc allunyat de poblacions

EDU PLA, UN VALLIBONENC DISPOSAT A REPETIR ÈXITS EN LA NOVA TEMPORADA ATLÈTICA

EMILI FONOLLOSA

De segur que si ens pregunten per un esportista vallibonenc, ens ve molt prompte al pensament Edu Pla Segura qui, als seus 38 anys està visquem una segona vida atlètica en què multiplica els seus èxits en les competicions on participa.

grans, els serveis estan llunyans, no volem dir quan podríem obrir" comentava Beltrán.

Sergi Beltrán és responsable de l'empresa Sergi Creacions, dedicada a decoracions per a events però a Vinaròs és molt conegut per ser un dels millors dissenyadors de disfresses de Carnaval. De fet, per al Carnaval 2024 va dissenyar fins a 8 vestits de reis i reines adults i 2 infantils. "Les disfresses de Carnaval són moltes hores de feina, la intenció ara és descentrar-me una mica dels events i el Carnaval, no m'ho vull deixar però sí reduir, per exemple, fer la meitat de reines que enguany, per poder-me dedicar més a l'ermita".

Els nous regents de l'"Hospederia San Domingo" han volgut mantenir el nom popular dels vallibonencs amb què coneixen el lloc, ni usar "Santo Domingo" en castellà, ni "Sant Domènech" en valencià.

Sergi ja coneix Vallibona des de xiquet, hi anava amb freqüència perquè els seus pares tenien moltes amistats (cal recordar l'estret lligam que hi ha entre Vallibona i Vinaròs). Juan Carlos ha descobert ara el poble i li ha encantat perquè "és l'essència d'Els Ports".

Tot i ser de Vinaròs i pertànyer al Club Esportiu Vinaròs, Edu se sent un vallibonenc més i a Vallibona acudeix cada dos per tres perquè està molt a gust al poble d'on procedeix la seua família.

La temporada 2023/24 no la va tancar amb bon sabor de boca; en el Campionat Autòmic de 5.000 metres llisos es va retirar a poc de començar. "Aquell dia no estava jo ben concentrat, tenia problemes a la granja on treballa, al quilòmetre 3 ja anava arrastrant les cames i la veritat és que he arribat a final de temporada molt fatigat i molt just de forma física".

En aquest mes de juliol, després d'uns quants dies de descans, ha començat a entrenar de cara a la nova temporada i amb la vista posada en la marató de València, que també és Campionat Autòmic, per a la qual té la marca mínima necessària per poder-hi competir; es farà el primer diumenge de desembre. Serà la tercera vegada que participe en la multitudinària marató de la capital del Túria. En la passada marató va ser el 13è de la Comunitat Valenciana, amb un temps de 2 hores 27 minuts, 29 segons, a un ritme de 3'30" el km. de mitjana dels 42 quilòmetres i escaig que té la prova. Edu, guanyador el passat setembre de la 8ª edició del 10k Nocturn Llangostí de Vinaròs, va aconseguir una magnífica marca personal en la passada marató, amb dos minuts menys que l'anterior marca. Va entrar en una meritòria 387 posició del total de 26.251 corredors que creuaren la línia de meta, sent així el desé per al campionat autòmic.

A la seua edat, aproximant-se ja als quaranta anys, les condicions físiques les manté plenament, "en fons encara es pot anar millorant". De jove va practicar l'atletisme però cap als 18 anys va deixar de córrer i no es va reenganxar fins als 30-31. "En estos 6-7 anys últims m'ha reenganxat sabent que en fons puc millorar, la velocitat sí que es perd per exemple per a proves com 1.500 m. 3.000 m. 5.000 m. en les quals competia més fa uns anys".

La temporada 23/24 ha sigut en ruta molt bona perquè va fer marca personal en la mitja marató i la marató de València.

En la mitja marató de Castelló, tot i que anava molt bé entre els tres primers, al final va quedar el cinquè. Va començar guanyant dues proves a Benicarló i la Sénia, tot i no haver-se proposat anar a per totes. Després va guanyar el 10K de Vinaròs, més tard participà en el 5è 15K nocturn de València,

Santo Domingo està present en altres esglésies i ermites del món. Víctor Serret va estar a Kilkenny (Irlanda) i ahí hi ha l'Abadía Negra dels Dominics, de la qual ens envia aquestes imatges.

Edu, amb Pablo Meseguer

on va fer marca personal, arribant l'11è de la general. Més tard, la mitja maratón de València, amb 1 h. 9' 54". També va córrer el 30K Sagunt, que es fa a manera de preparació de la gran maratón valenciana. A la maratón de València, van córrer dos vallibonencs més, José J. Castejón Jovaní i Pablo Meseguer Esbrí, amb qui també va coincidir en la prova de Sagunt i en la mitja maratón de València i fins i tot es van fer una foto conjunta. A eixa mitja maratón també va córrer el germà de Pablo, Jose.

Amb un temps de 1h09'59", va quedar cinquè absolut en la mitja maratón de Castelló, en la seua 39ª edició i amb vora 1.500 corredors en la línia de sortida del Parc Ribalta.

Les lesions l'han respectat bastant esta temporada, però després de la mitja maratón de Castelló, va parar dues setmanes. En tornar a córrer, va sofrir la inflamació d'un tendó al genoll que "em va fer parar quasi un mes i fins que no tornés a agafar ritme vaig perdre prou temps, per això la temporada de lliure, en pista, ha sigut una mica fluixa, tenia fatiga muscular, vaig arribar tard per la lesió i no em trobava bé del tot".

En la temporada 24/25 podrà participar en el Campionat d'Espanya de mitja maratón, a disputar a Albacete el 6 d'octubre, perquè ha fet mínima, "aniré no per fer marca personal perquè no estaré al cent per cent però sí per anar agafant ritme de cara a la mitja maratón de València a finals d'octubre i després la maratón, on aniré a per les 2 h. 25 minuts".

Està ara vivint una "segona joventut esportiva". Diu que als 18 anys estava pensant més en divertir-se amb els amics que no en progressar atlèticament i tenir "mals de caps". "En fer-me més gran i agafar una mica de pes, vaig començar de nou a animar-me a sortir, en poc temps vaig perdre eixe pes que havia anat augmentant a poc a poc". En el "reviscolament" atlètic va jugar un paper important el seu entrenador Juan Manuel Camacho, "un dia em va demanar que tornara a l'atletisme, que em necessitava, és el meu entrenador, amic, psicòleg, massatgista, per a mi ell ho és tot".

Pares i iaies d'Edu pervenen de Vallibona, per això ell se sent tant vallibonenc. "És i sempre ha sigut el meu lloc de vacances, jo no he sigut molt voltador, jo en acabar les festes de Sant Joan i Sant Pere de Vinaròs, amb els meus iaies sempre me n'anava cap a Vallibona i allí estava tot l'estiu fins una setmana abans de començar l'escola". A Vallibona sempre ha portat una vida molt esportiva, amb la bici, a la piscina, al frontó... i fins i tot participà en una carrera infantil que es va fer per festes.

Edu Pla als joves que tenen algunes inquietuds atlètiques els animaria dient-los que "vagen poc a poc fent esport, que es vagen enganxant i que proven en carreres que se'n fan en molts de pobles i ja veuran que físicament s'aniran trobant millor". "És un esport que enganxa molt perquè crea molt de companyerisme, entenes en grups, no és només el córrer, són les noves amistats que fas i cada vegada et vas trobant millor i vas fent marques personals".

UN VALLIBONENC, L'ÚLTIM ALT EXECUTIU DE L'ERA BARTOMEU QUE QUEDA AL BARÇA

E.F.

El diari digital esportiu català dedicat al F.C. Barcelona, culemania <https://cronicaglobal.elespanol.com/culemania/> li ha dedicat un reportatge al vallibonenc Josep Maria Meseguer Meseguer, per ser l'últim alt executiu de l'era, i el gran èxit de la seua tasca, de l'expresident Josep Maria Bartomeu que queda al Barça, ara presidit per Joan Laporta.

El reportatge, signat per Àngel Álvarez, s'ha fet arran que la directiva de Laporta ha donat galons a aquest que és un dels treballadors més llargs a la societat BLM Barça Licensing & Merchandising, empresa del Barça que es dedica a gestionar tot el negoci de retail i marxandatge del club i de la qual Meseguer n'és el màxim responsable.

BLM és la societat que gestiona les botigues físiques oficials de l'entitat blaugrana i la venda de la mercaderia. En altres paraules: és responsable d'una de les societats més importants per al FC Barcelona en termes d'ingressos anuals, com destaca el reportatge de culemania.

Remarca també la seua llarga experiència a l'àrea comercial del Barça i el "descomunal" èxit de BLM, que ha posat en valor la feina de Meseguer en l'últim parell de anys.

Mireu complet el reportatge:

https://cronicaglobal.elespanol.com/culemania/palco/20240608/el-ultimo-alto-ejecutivo-bartomeu-queda-barca/861413851_0.html

Foto cedida pel responsable de premsa de BLM i propietat de www.fcbarcelona.cat

EL LLIBRE SOBRE “LA PASTORA”, D'ELENA SOLANAS COMPLEIX 50 PRESENTACIONS A PERPINYÀ

EMILI FONOLLOSA

El llibre que la seua neboda-neta Elena Solanas ha dedicat al mític guerriller de Vallibona Florencio Pla Meseguer “La Pastora”, “La dignitat robada” continua tenint una extraordinària repercussió, omplint pàgines i espai d'un gran nombre de diaris, ràdios i televisions.

Elena porta realitzades moltíssimes presentacions pertot arreu de les terres valencianes, catalanes i fins i tot aragoneses; Lleida, Alcoi, Sabadell, Penya-roja de Tastavins, Amposta, Xàtiva, Cocentaina, entre les més recents. L'última ha sigut el passat 15 de juny al Casal de Perpinyà, que va ser la número 50, en breu s'exhaurirà la tercera edició.

Entre les pròximes, estan el proper 16 de juliol al Catllar, el 8 d'agost al Boixar, 23 d'agost a Massamagrell, 24 d'agost a Burriana i a València, 28 de setembre a la Pobla de Segur i el 25 d'octubre a la Ràpita.

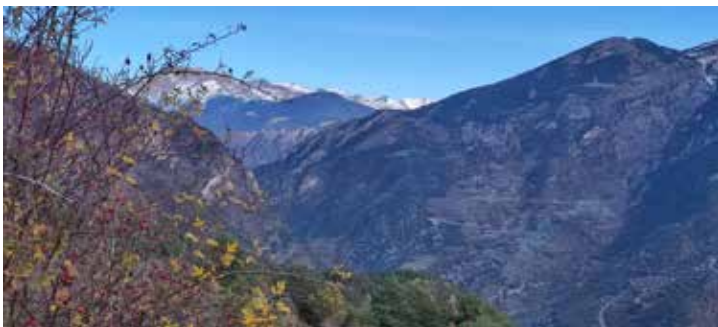
“Florencio Pla “La Pastora”. La dignitat robada”, editat per Sembra Llibres, durant el seu recorregut de 15 mesos donant-lo a conèixer en tants llocs, ha fet passes importants redescobrint part de la història encara desconeguda.

ANDORRA

Així per exemple, el passat 25 de novembre durant la presentació a la llibreria el Refugi de la Seu d'Urgell va conèixer la vídua d'en Pep, fill de la família per a qui va treballar i conviure Florencio durant l'època d'Andorra fins a la seua detenció.

Contava Elena que “se l'estimaven com un més de la família, era molt treballador, prudent. Tenia molta connexió amb el fill del mas, guardava del ramat i l'ajudava en la reconstrucció de la casa. El dia que el va venir a detenir la policia andorrana, la mestressa del mas els hi va demanar que no ho fessen, que era molt bona persona. Veient que no els hi feien cas els va implorar que com a mínim no li fiquessen les manilles, que no li tragueren la dignitat, tampoc ho van fer”.

Poder estar allà a dalt, prop d'Andorra, veient aquell paisatge l'Elena va entendre perquè son tio va ser feliç durant aquells quatre anys respirant aquells aires de natura.

El que veia cada matí la Pastora a Andorra

OLOCAU

Per altra banda, el 15 de desembre durant la presentació a Olocau (València) (on va viure Florencio els seus últims anys), es va crear un ambient molt colpidor, es va omplir la sala de gom a gom. L'Elena no sabia què es trobaria, si la gent estaria receptiva sabent el que s'havia estat dient sobre la família, que no el volien, que el rebutjaven, que estava abandonat per

ells. Durant la presentació realitzada en companyia del seu bon amic l'Andreu García, la gent de seguida es va adonar que tot allò que es deia sobre la família i sobre son tio no era veritat.

La gent que l'havia conegut i el tenia per una bona persona inclús alguns per un bon amic es van sentir alleugerits i contents de què per fi algú lluités per a ell i el dignificqués com

es mereixia. Al finalitzar els aplaudiments i les llàgrimes van ser unànimes. Durant la signatura de llibres molts explicaven alguna vivència amb ell, si anava a l'ajuntament a fer tràmits per aconseguir permisos per a la poda, si anava a comprar el pa, que el veien passejar per aquelles muntanyes amb el seu gos...

Les vivències d'una persona que va ser un més d'ells, a on va trobar la pau.

Per arrodonir la jornada es va presentar oficialment per primera vegada la cançó “El Masover” obra de l'Andreu García, amb la meravellosa veu d'Anna, i amb l'acompanyament de l'Esther i el Josep.

Quan l'Elena va arribar a Olocau i va veure aquelles muntanyes va entendre perquè Florencio havia trobat la pau, són germanes de les de Vallibona.

VISITA AL CEMENTERI

Solanas ha pogut complir un desig llargament perseguit, però que encara no s'havia “atrevit” a fer realitat. “Quan vaig saber que havia mort més tard del que ens havien dit, va ser en realitat el 2004, vaig conèixer que era al cementiri de

Al cementeri d'Olocau

València però fins ara no m'havia vist amb ànims d'anar-hi, no tenia forces, em feia molt mal el saber que no el vaig poder conèixer quan encara vivia, per dir-me que ja havia mort". Aprofitant la seua estada en un memorial a les fosses comunes de Paterna, va treure forces de flaqueza per anar a aquest cementiri a visitar la fossa comuna d'urnes on hi ha les restes del seu oncle, encara que no hi ha cap placa que recorde Florencio.

Considera que amb els canvis polítics que s'estan produint, hi ha en risc la memòria històrica. "Ara és quan no hem de defallir, he de lluitar, donar veu, posar el cent per cent, vénen moments durs, com jo em dic "Elena guerrillera", hem de fer guerrilla". Encara queda molt camí, diu quan se li pregunta què li queda fer ara després de dignificar amb un llibre la figura del seu oncle-avi, a qui se'l va arribar a condemnar a mort, que li va ser perdonada. "Cal conèixer la història perquè no es repetisca com s'està repetint, hem de donar veu i parlar molt, necessito saber com va viure i què va passar des que va sortir de la presó".

CINTA SOLÀ

Una altra fita d'Elena ha estat poder lliurar-li el seu llibre personalment a Cinta Solà, després de localitzar-la, tot i pensar que ja havia mort. Elena es va desplaçar a França per trobar-se amb Cinta a la seua localitat de residència on està des de fa 74 anys, quan es va exiliar. Cinta va ser

"l'enllaç" dels maquis a La Sénia. Va tenir un paper important a la vida de "La Pastora" ja que a casa seua li va tallar els cabells per deixar de ser "Teresa" i adoptar des d'aquell moment l'aparença masculina, amb el sobrenom de "Durruti". "La vaig poder localitzar i visitar per primera vegada el novembre passat i vaig tornar a França per regalar-li el llibre sobre el meu oncle, del qual té molt

bon record i estima, ha estat com tornar-los a aproximar. És una dona valenta, lluitadora, amb gran cor, ha estat un regal poder estar amb ella i la seua família".

També ha localitzat recentment un home que va estar dos mesos i mig a la presó amb Florencio. "Hi ha ara moltíssima gent que gosa parlar de la seva història, fins ara no s'havien atrevit". Tot i així segueix havent-hi por, com una dona que li va ensenyar una foto antiga que tenia amb La Pastora i la va destruir tot seguit, no permetent ni tan sols que li fes foto amb el mòbil.

GRAN REPERCUSSIÓ

"No m'esperava aquesta repercussió tan gran, de fet no esperava ni fer el llibre" deia Elena a L'ESQUIROLET DE VALLIBONA. Atribueix l'èxit a què "la gent s'ha fet seua la història, no és la història només del meu oncle, a totes les famílies hi ha una "pastora" perquè hi ha hagut molta repressió, silenci, temor..., de manera que la gent se sent molt identificada, m'han trucat algunes persones dient-me "estàs explicant el que jo he viscut", és una vivència de tots".

PRESENTACIÓ A AMPOSTA

JOAN FERRÉ

Divendres 2 de febrer es va presentar a la seu provisional de la biblioteca d'Amposta el llibre 'Florencio Pla "la Pastora", la dignitat robada escrit per sa neboda Elena Solanas després d'una minuciosa recerca de més de 19 anys sobre la vida i els fets que envoltaren el mite del maqui més famós. La presentació va anar a càrrec del professor i escriptor Emigdi Subirats.

He de dir que vaig anar a la presentació amb una certa expectació al pensar sobre el què podria aportar-nos de nou aquest nou (valgui la redundància) llibre sobre la Pastora ja que, com tothom sap, sobre aquest personatge s'ha escrit molt i fins i tot s'han fet diversos documentals.

La primera sorpresa me la vaig emportar en veure que Emigdi Subirats no feia una presentació a l'ús, sinó que ho va fer de forma teatralitzada es a dir, fent un monòleg explicant com es va forjar el mite de la Pastora, de la seva ambigüitat sexual, de com es va fer maqui tot i no tindre conviccions polítiques, etc. També va ser inusual que durant la presentació del llibre per part de l'autora intervingués en diverses ocasions per a preguntar-li detalls que considerava importants per a comprendre l'evolució de Teresa (que va ser el nom que li van posar al néixer) fins convertir-se en Florencio.

Elena Solanas va explicar el motiu que la va portar a realitzar la minuciosa recerca i que no és un altre que recuperar aquella part de la història de la seva família que els hi havia robat al llarg de molts i molts anys. Aquesta recerca la va fer amb la col·laboració inestimable de l'eminent historiador Raül González Devís, especialista en la resistència guerrillera a l'interior valencià.

En aquestes pàgines recorrerem testimonis, masos i el paisatge dels Ports on es va criar Florencio Pla Meseguer, 'la Pastora', per a endinsar-nos en la seva inaudita biografia des del vessant més humà. Un pas endavant per reparar i restituir la memòria de la gent treballadora i humil del nostre país que va patir la implacable i sistemàtica repressió de la dictadura militar.

El llibre està editat per Sembla llibres, amb introducció del propi Raül González Devís. La coberta ha estat il·lustrada per Patrícia Cruz.

ACTUALITAT: NOTÍCIES DESTACADES

VALLIBONA RECORRE PER PRIMERA VEGADA A LES CUBES PER LA FALTA D'AIGUA

EMILI FONOLLOSA

Vallibona, a Els Ports, s'afeg a la llista de pobles que en algun moment han hagut de recórrer a cubes vingudes des d'altres localitats carregades d'aigua, per l'escassetat dels seus manantials. La situació insòlita que viu el manantial del Gorg, que subministra l'aigua de consum a la població, pràcticament esgotat, ha fet que per primera vegada vinguen cubes que permeten que no falte aigua al poble. L'alcalde Juanjo Palomo indicava a L'ESQUIROLET DE VALLIBONA que el moment de sequera perllongada és alarmant i si no plou, caldrà continuar reforçant el proveïment d'aigua amb més cisternes externes. "Sempre érem dels pobles que més aguantàvem, però el manantial s'ha secat per complet, ens hem de "salvar" amb cubes, i ara a l'estiu, en necessitem moltes, per la gran quantitat de gent que té el poble en estos moments".

Es va instal·lar un tub que es queda fins si més no després de l'estiu. Des de la zona d'Argiles es va bombant l'aigua, per omplir els dipòsits de dalt del frontó, en uns treballs costejats per la Diputació de Castelló. L'aigua procedeix de Rossell, on encara es compta amb bon cabal d'aigua i també subministra a d'altres pobles, com ha destacat Palomo, mostrant-se molt agraït al municipi veí.

Des del consistori vallibonenc s'ha fet una crida a veïns i visitants que facen un consum responsable i estalviar tota l'aigua possible.

La Diputació Provincial ha treballat per a atendre com més prompte millor els municipis que han traslladat que en l'actualitat patixen problemes de dèficit hídric que afecten el proveïment de la població i que han de ser afrontats amb la contractació extraordinària de cubes d'aigua. Després d'analitzar el cost del servici fins a la data i la previsió del futur cost en el segon semestre de l'any, s'ha fixat la distribució de la injecció econòmica que rep cada ajuntament, 18.000 euros pel que fa a Vallibona, segons nota de premsa de la Diputació.

CONSELLERIA RESTAURA L'ERMITA DE SANTA ÀGUEDA

E.F.

La Conselleria de Cultura ha fet noves obres de restauració de l'ermitori romànic de Santa Àgueda, al terme municipal de Vallibona, amb què ara es pot afrontar la seua recuperació

integral. L'ermita dedicada a la patrona del nostre poble, és un dels escassos exemples del romànic valencià de Reconquesta i està datada al segle XIII, de manera que és el patrimoni més antic de Vallibona.

Conselleria ha destinat 153.000 euros per a les obres, amb les quals s'ha actuat no només a l'ermita, sinó també a l'edifici annex, que era la casa de l'ermità. Cultura en principi havia aprovat una ajuda de només 16.934 euros, que es dedicarien únicament als treballs de recuperació i restauració de les pintures murals descobertes després d'unes cates. Ara, amb l'increment de la quantitat assignada, a més de recuperar les pintures, es pot abordar la restauració integral de les dues edificacions, que estan molt deteriorades i ja van passar per unes obres prèvies urgents per evitar-ne l'esfondrament, com ha destacat l'alcalde vallibonenc Juanjo Palomo.

PINTURES MURALS

Les cates realitzades a les parets interiors de l'ermita van confirmar les sospites que sota la calç i la pintura que les cobreixen, hi ha pintures murals que serien del mateix moment de la construcció d'aquest edifici, que ja s'ha aconseguit consolidar després de reparar la coberta deteriorada.

Es van realitzar diverses cates deixant al descobert parcialment les pintures originals, que estaven totalment cobertes pels revestiments pictòrics realitzats durant els segles posteriors. Segons ha informat Palomo, es faran uns 60 tasts de 10 x 10 cm, perquè "sembla que les pintures estan per tota l'ermita i amb aquesta investigació es determinarà la seua antiguitat i si es poden recuperar, encara que no siga íntegrament". Recuperades les pintures, ja es podrà rematar la restauració de l'ermita totalment.

REPASAMOS CON EL ALCALDE DIVERSOS TEMAS DE NUESTRA POBLACIÓN

EMILI FONOLLOSA

CV-111

La carretera CV-111 que comunica Vallibona con la N-232 a la altura del puerto de Querol, aún tiene bastante margen de mejora, en opinión del alcalde Juanjo Palomo, después que este verano se han acabado de mejorar seis de las curvas más peligrosas y cinco años después de una mejora general que afectó al asfalto y parte de las cunetas. “Entre una y otra mejora, se han invertido 1,4 millones de euros, y se ha demostrado su efectividad sobre todo en los tramos de curvas más complicadas y se ha hormigonado mucho tramo de cuneta lo que amplía la calzada de la carretera, así que seguimos reivindicando nuevas fases de mejora en estos dos aspectos y de hecho éste es el compromiso del nuevo equipo de gobierno de la Diputación de Castellón y es que aún queda bastante por hacer”.

PISTA A CASTELL DE CABRES

Otro vial de uso frecuente, la pista a Castell de Cabres, tuvo el año pasado mejoras a través de la Conselleria de Medi Ambiente con el hormigonado de casi un kilómetro en tramos con más pendiente y el resto se repasó y compactó. En estos momentos, como pista forestal está en buenas condiciones, con hormigón en las zonas más complicadas, aunque siempre a expensas de daños por fuertes lluvias. La pista es usada por profesionales que se desplazan por las poblaciones de la Tinença, como sanitarios, carteros y funcionarios compartidos entre diversos ayuntamientos. Sus 12 kilómetros son ahora perfectamente transitables por un turismo, como destaca el alcalde vallibonense.

DEPURADORA

Palomo ha recordado, por otro lado, la nueva licitación de las obras de la estación depuradora, después de quedarse desierta su adjudicación y haberse ampliado de forma significativa su presupuesto. La construcción del colector de aguas residuales y la depuradora saldrá con un presupuesto base de 775.601,70 euros y tiene una financiación del 90% de su importe. La obra tiene un plazo de ejecución de nueve meses. “Técnicamente es muy compleja de ejecutar por lo que el presupuesto ha aumentado, esperamos que ahora en el proceso de licitación sí que habrá empresas interesadas”. “En este agosto por ejemplo se ha notado mucho la necesidad de estas instalaciones porque ha habido problemas de mosquitos, olores...” Se instalará en el río una estación de bombeo para llevar el agua a la zona del antiguo vertedero donde estará la depuradora y las aguas depuradas se verterán en el barranco de la Gatellera.

DOS VIVIENDAS

En estos momentos se están acabando las obras de construcción de dos viviendas o apartamentos en el edificio que acogió en su día la antigua cooperativa, en el Carrer Nou. Es objetivo máximo para el consistorio vallibonense darles el uso para lo que están pensando: “no van a ser apartamentos turísticos, para esto ya tenemos oferta importante en la población, tanto pública como privada, queremos que acojan familias que quieran venir a vivir en Vallibona”.

ZONA DEPORTIVA

El Ayuntamiento de Vallibona se marca la renovación de la zona deportiva como una de sus grandes metas para este cuatrienio, con Palomo en su quinta legislatura como alcalde. A parte de actuar en el frontón, la piscina será el espacio prioritario a reformar, “se construyó a principios de los 80, fue una de las primeras de la comarca y necesita una reforma casi integral, da servicio a mucha gente durante los meses de verano y con las actuales instalaciones de depuración de agua, el vaso de la piscina, los aseos... hacemos corto, necesitamos una inversión importante para estos próximos años”.

SIN APARCAMIENTOS

Vallibona sigue adoleciendo de espacio para aparcamiento durante el verano, cuando la población se multiplica (aunque solo residen todo el año unos 40 de sus 60 censados, en los “picos” de agosto llega a los 1.200-1.300 personas). El proyecto de crear dos espacios amplios para estacionar no sigue delante de momento, “la Conselleria, con el nuevo gobierno, parece que no tiene prioridad con esa línea de subvenciones abierta en su día para ayudar a las pequeñas poblaciones en este sentido”. Así, pues se valora un “plan B” que sería adecuar otro terreno, propiedad municipal, situado detrás del frontón y de los depósitos de agua, se mejorarían sus accesos para que puedan llegar los coches hasta allí. Se evitaría así lo sucedido este verano cuando se llegó a ocupar hasta un kilómetro del camino a Rossell.

Con el nuevo gobierno de la Diputación y Generalitat, de signo distinto al anterior, el Ayuntamiento de Vallibona continuará “trabajando, colaborando y reivindicando al máximo como los pasados cuatro años”.

MEL DE VALLIBONA, AL MAPA DE LES MILLORS D'ESPANYA

E.F.

La mel produïda als ruscós de Josep Meseguer situats al terme municipal de Vallibona, que recentment va rebre un premi com “la millor del món” en un concurs celebrat als Estats Units, forma part del “Mapa de les Millors Mels d'Espanya 2023” elaborat pel portal d'internet Apicultura y Miel <https://apiculturaymiel.com/>

Aquest mapa ha estat confeccionat a partir de concursos com Mieladictos, London Honey Awards, Premis Bresca, del XI Congrés Nacional d'Apicultura, o el molt reconegut concurs Black Jar Honey (La Gerra Negra de Mel), organitzat pel Centre per a la Recerca Apícola dels Estats Units, que és el que va premiar la de Vallibona.

Segons Apicultura y Miel, a Espanya es produeixen mels de gran qualitat i és que és el segon país d'Europa amb més figures de protecció geogràfica per a la mel. Aquesta gran qualitat es plasma en premis i distincions, tant nacionals com internacionals, que busquen determinar quines són les millors mels del país.

Al Black Jar Honey, cada any, mels de tot el món intenten aconseguir el guardó, que atorga un premi de 7.000 dòlars, a més d'una enorme reputació. A l'edició 2023, va guanyar la mel Bresca, de l'apicultor aficionat vallibonenc Pepe Meseguer, com ja vam informar a L'esquirollet de Vallibona número 16. Així, la de les seues abelles es va consagrar com “La mel amb el millor sabor del món”, segons diu el primer premi del concurs. Cal recordar que es va imposar a mels

eslovaques, hongareses, nord-americanes, holandeses, uruguaies i també a un altre espanyol: el càntabre Diego Tejedor, com destaca Apicultura y Miel.

Meseguer és un apicultor aficionat que produeix a l'any uns 400 quilos de mel de farigola i romaní. De moment, quasi no comercialitza aquesta mel, catalogada ja com una de les millors del món.

BÚSQUEDA Y DESTRUCCIÓN DE NIDOS VESPA VELUTINA

NOTA DE PRENSA

La Generalitat informa de la puesta en marcha, ante la detección de la avispa *Vespa velutina*, de un protocolo de actuación emergencia para su control y erradicación, así como de una serie de labores de vigilancia para evitar la expansión y frenar el grave riesgo que supone para el sector apícola esta especie incluida en el Catálogo Nacional de Especies Exóticas Invasoras.

Se trata del primer caso confirmado en la Comunitat Valenciana de esta especie, tras la identificación de un ejemplar en la población de Vallibona en la provincia de Castellón, y que ha puesto en alerta al sector apícola valenciano, afectado en los últimos años por las importaciones masivas de países terceros, la sequía y el escaso apoyo por parte de las anteriores administraciones.

Desde las direcciones generales de Medio Natural y Animal y de Producción Agrícola y Ganadera, correspondientes a las Consellerias de Medio Ambiente y de Agricultura, respectivamente, se ha elaborado de manera conjunta un protocolo de actuación de emergencia para la protección de la apicultura y agricultura de la Comunitat Valenciana.

El protocolo establece unos criterios orientadores para el control y, si es posible, la erradicación de la población de *Vespa velutina* y de la especie, así como el impacto en zonas donde se haya establecido, con medidas eficaces y efectivas, y minimizar al mismo tiempo el efecto sobre el resto de las especies.

También se impartirá formación en la comarca relativa a la *Vespa velutina* a personal de los ayuntamientos, agentes forestales, veterinarios, apicultores, ganaderos, agricultores para pedir su colaboración y que sepan cómo actuar ante la presencia de las avispas y sus nidos.

Desde l'ESQUIROLET DE VALLIBONA, hemos podido saber que se han identificado más ejemplares de esta especie, en unas colmenas que están muy alejadas del casco urbano vallibonense.

CONSELLERIA REPARÀ EL CAMÍ RURAL ENTRE VALLIBONA I ROSSELL

EMILI FONOLLOSA

La Conselleria d'Agricultura, a través de l'empresa Tragsa, va reparar el camí rural entre Vallibona i Rossell, amb un pressupost aproximat de 400.000 euros. El vial, molt transitat, estava en molt mal estat de conservació a causa dels greus danys patits durant la darrera gran riuada.

Les obres inicialment s'havien de centrar als 2,3 quilòmetres que encara quedaven per millorar, atès que el seu asfalt encara no havia estat renovat com a la resta del trajecte. De tota manera, la gran avinguda d'aigua del riu Cervol del 12 de novembre passat va deixar uns altres trams en mal estat, que ara han estat inclosos també en el pla de millora. El riu es va endur els passos de Cocons i el Barranc de la Fou, on només quedava la grava que es va posar com a reparació d'emergència. S'han recuperat les cunetes danyades i aquests dos passos, juntament amb l'actuació també als cinc passos del camí sobre el Cervol, tots descarnats en riudes anteriors però que ja tenien pressupost previst. Aquestes inversions formen part d'un paquet d'1,2 milions d'euros que la Conselleria dedica a reparar camins rurals del Maestrat i els Ports.

TROBADA DE GERMANOR A LA FONT DE LA SERRA

FONT: COMARQUESNORD.CAT

Tres pobles veïns i amb un gran arrelament s'han trobat de nou aquest diumenge al peiró de Sant Bernabé ubicat a la Font de la Serra. Entre balls, converses i somriures Vallibona ha recordat els encontres estiuencs que organitzaven els seus avantpassats en aquesta zona del Turmell i ho fa fet, acompanyada dels veïns de Xert i Rossell.

L'any 2022 es va recuperar aquesta festa perduda durant molts anys i es va decidir convidar-los a participar. Juanjo Palomo, alcalde de Vallibona explica que "possiblement no es feia des d'abans de la Guerra Civil, el peiró sempre ha estat ací, la festa sempre l'havia celebrat la gent de Vallibona i des de fa tres anys vam decidir que el més bonic seria que participaren els tres pobles que estem més a prop del peiró de Sant Bernabé i que no fora només repartir el rotllo sinó una festa de germanor".

Tot un encert i és que sí la primera i la segona edició van ser tot un èxit aquesta encara ha estat millor. Cada any la participació és més gran de fet enguany han estat al voltant de 130 persones les que s'han animat a pujar a Sant Bernabé. Una jornada festiva que des dels tres pobles esperen mantenir durant molts anys. En aquest sentit, l'alcalde de Rossell Evaristo Martí assegurava que es tracta d'una "festa molt bonica i emblemàtica que cal continuar fent molts anys més".

El mateix deia l'alcalde de Xert Susana Sanz qui refermava que "quan una cosa funciona s'ha de continuar i per part dels tres ajuntaments així ho farem". Per la seua banda Juanjo Palomo destacava la col·laboració de tothom i és que segons afirmava "tota la gent col·labora i d'aquesta manera és molt fàcil organitzar coses com aquesta".

La festa és organitzada pels tres ajuntaments amb la col·laboració de l'agrupació de muntanya el Turmell i el Centre Excursionista l'Esquetxe. Així, tot el necessari per a

aquesta diada es reparteix entre els tres pobles. Vallibona s'encarrega de portar els rotllos i els entrepanes mentre que des de Xert es porten dolços típics del poble i nofre i de la resta se n'ocupa Rossell.

Tot i que el recorregut no és tan senzill per a tots això no és un impediment perquè aquests tres pobles gaudisquen d'una bonica jornada "tot el bonic costa i la veritat és que aquest paratge és molt bonic i per tant hem de valorar el nostre" ha afegit Evaristo Martí.

En la trobada no va faltar de res. En arribar es va fer el repartiment del rotllo i tots van poder gaudir d'un esmorzar popular. Tot acompanyat amb la música amb de la xaranga Estrella Band que va fer que fora una jornada encara més especial i festiva.

RESTAURACIÓ DE LA FAÇANA I LES PORTES DE L'ESGLÉSIA

EMILI FONOLLOSA

La Diputació de Castelló i el bisbat de Tortosa, mitjançant un conveni, han invertit al voltant de 40.000 euros en les obres de restauració de les façanes i portes d'accés de l'església de l'Assumpció de Vallibona, Bé d'Interés Cultural (BIC), que alberga frescos originals pintats als cabirons de la sostrada medieval, del segle XIV, on es narren escenes bíbliques i la vida de diversos sants.

Un equip de quatre persones ha estat durant vora quatre mesos treballant tant per fora, a les dues façanes, com per part de dins de l'església, en el cas de les portes, en les tasques de manteniment del patrimoni que li han tornat a aquesta església el seu esplendor exterior. També ara es poden veure bé els dos rellotges de sol, un en cada façana. Tant les parets com les portes estaven en molt mal estat de manteniment. L'alcalde de Vallibona Juanjo Palomo ha destacat que les obres han portat "alguna sorpresa per l'aparició d'elements gòtics, que estaven tapats per intervencions posteriors a l'església i que ara s'han pogut recuperar i ficar en valor".

Cal recordar que part de les pintures murals situades a la sostrada, que no són accessibles per al públic, es van restaurar anys enrere i ara s'exposen a la Capella de la Comunió, degudament restaurada també i que ve a ser ara com un museu del ric patrimoni de l'església.

L'església vallibonenca és Be d'Interés Cultural (BIC) i a la seua sostrada medieval conserva un conjunt de pintures sobre les bigues, considerades entre les més rellevant d'Espanya amb escuts nobiliaris, escenes cortesanes, representacions bíbliques, animals antropomòrfics... Part d'aquestes decoracions van ser restaurades i s'exhibeixen a l'antiga capella de la Comunió de l'església, restaurada en el seu dia per acollir-les.

EL CAMPAMENT D'ESTIU DE JESÚS REUNÍ 45 ESCOLARS

EMILI FONOLLOSA

La parròquia Sant Francesc de Jesús (Tortosa) va muntar de nou el seu campament d'estiu que des de fa una vintena d'anys escull Vallibona, perquè es troben com a casa. Aquest any passat, durant 7 dies van participar 45 xiquets i

xiquetes, amb el corresponent equip de monitors i monitores, quedant gent en llista d'espera. Per tant una gran participació. El fil conductor aquest estiu 2023 va ser Grècia i els éssers mitològics.

Els participants van poder conèixer la història de les Olimpíades de l'antiga Grècia, origen dels actuals Jocs Olímpics i les proves que es feien.

Diumenge de tarda, els integrants del campament van fer la rua convidant a la gent del poble a la sessió de cinema a la fresca, en la que es va projectar la pel·lícula "A todo tren". A més, van fer excursions per conèixer els indrets més bonics del poble.

Fou el 2001 quan van venir a Vallibona per primera vegada, el 2002 van provar en un altre lloc però des del 2003 han tornat a Vallibona sense dubtar-ho.

«Busquem estar en contacte amb la natura i poder-la respirar, no volem estar tancats en una casa de colònies i aquí a Vallibona també tenim el pavelló per fer activitats sota cobert» destacava la coordinadora Susanna Gómez.

En aquests tipus de campament es cuiden molt els bons hàbits, tant de neteja, alimentació, ordre... L'alimentació es basa sempre en una dieta molt variada, mediterrània. Per dormir compten amb diverses tendes de campanya i és que Vallibona gaudeix d'àmplia zona d'acampada.

14 HORES PER ANAR DE VINARÒS A VALLIBONA...A PEU

E.F.

Un total de 14 hores va necessitar el vinarossenc Domingo Boti per anar a peu de Vinaròs a Vallibona el passat 7 d'octubre, amb un total de 53 km de recorregut. La ja tradicional gran caminada que pel setembre fa cada any amb diversos amics la va haver de completar tot sol, per indisposició de Sisco Albella, el seu aquesta vegada únic acompanyant, qui en arribar a Rossell decidí abandonar l'excursió.

Això ens ha contat Domingo, qui freqüenta Vallibona, on té una segona residència:

Sortida com sempre de Vinaròs-Rossell a les 04:00 del matí, 21 graus bona temperatura, sense aire. Sol de pietat de Rossell a Vallibona superant els 30-32 graus, alta humitat. A la Font de la Fou, aigua, a diferència de l'any passat que ni una gota. Fractura de cadera per la meua part totalment consolidada a diferència de l'any passat quan vaig fer només el trajecte Vinaròs-Rossell.

Quan vaig deixar Sisco ja no vaig parar de caminar, més que 13 minuts a la Font de la Fou (o sigue pràcticament de Rossell-Vallibona sense parar). Per no fer descans entre Rossell i Vallibona, vaig arribar a les 18:06 hores em lloc de a les 19:55 hores, horari previst, o siga que 2 hores d'avançament. Total recorregut: 53,34 km

Se suposa que enguany ho tornaran a fer o si més no, intentar-ho. L'any passat els que van completar el recorregut van ser l'esmentat Sisco i Juan José Borrás, dos altres coneguts vinarossencs.

SUELTA DE TRES CRÍAS DE QUEBRANTAHUESOS

NOTA DE PRENSA

La Conselleria de Medio Ambiente, Agua, Infraestructuras y Territorio participó en la suelta de tres crías de quebrantahuesos en la Tinença de Benifassà que se ha realizado de forma conjunta con la organización no gubernamental Vulture Conservation Foundation.

La actuación fue en Bel y se enmarca en el proyecto de Reintroducción del Quebrantahuesos de la Generalitat. En el acto de suelta también participaron los ayuntamientos del Rossell, Vallibona, Castell de Cabres y la Poble de Benifassà. El director general de Medio Natural y Animal, Raúl Mérida, ha

explicado que “se trata de tres hembras nacidas en cautividad en zoológicos europeos y en un centro de cría en Sierra de Cazorla”. Además, “forma parte de una serie de sueltas, de la que esta es la séptima, que lleva a cabo la organización no gubernamental Vulture Conservation Foundation”, ha añadido.

El director general ha agradecido el trabajo de los agentes medioambientales de la Conselleria en todo el proceso. El personal ha colaborado en el seguimiento de la adaptación de la nueva población, ha llevado los pollos quebrantahuesos al nido y ha comprobado el correcto funcionamiento del sistema de monitorización de los tres pollos.

En este sentido, Mérida ha destacado “la apuesta por el Parque Natural de la Tinença de Benifassà para la reintroducción de la especie donde se espera que para 2025, cuando lleguen a la edad adulta, puedan reproducirse y anidar en estos parajes”.

Asimismo, el director general ha observado que esta actuación “permitirá disminuir el riesgo de extinción global de la especie y ayudará a acabar de tejer una red europea coordinada de proyectos de conservación, utilizando como objetivo a una especie emblemática como el quebrantahuesos”.

EL GRUP SOLK SITUA A VALLIBONA EL SEU NOU VIDEOCLIP

EMILI FONOLLOSA

El grup de folk Solk format per músics de diverses poblacions catalanes i valencianes, com els vinarossencs Sebas Redó, Jordi Sanç i Pau Puig, acaba de llançar el seu últim videoclip “Els marges de l'oblit” que ha estat rodat a Vallibona i els seus voltants.

Escollir Vallibona ha estat motivat pel mateix contingut de la història que canten i és que està dedicada al món rural i la guerra civil que s'hi va allargar anys i anys a causa de l'existència de la guerrilla antifranquista i la repressió consegüent, de la qual cosa fou protagonista el vallibonenc

Florencio Pla Meseguer “La Pastora” i de qui apareixen imatges al videoclip. Solk reivindica i denuncia a “Els marges de l'oblit” que “aquí no és memòria històrica, és present” com publica en un reportatge la periodista i antropòloga Àurea Grau a núvol.com.

Joan Cid, de Roquetes, Rafel Iniesta, de Tortosa i Òscar López, de Prat de Compte completen Solk.

El videoclip ha estat dirigit i realitzat per Vicent Llençà i David Segarra, reconeguts documentalistes de València i amics del grup, que tot i treballar junts per primera vegada han encaixat perfectament, com també destaca el reportatge.

“LA PETJADA D'EL RUBIO”, L'ÚLTIM COMPANYY DE LA PASTORA

E.F.

A L'Hostal La Carbonera de Vallibona es va fer el 19 d'agost una de les nombroses presentacions del ja popular llibre del periodista Òscar Meseguer, director del setmanari L'Ebre,

“La petjada d'El Rubio, l'últim company de la Pastora”. Va ser introduït l'acte pel metge Nel·lo Monfort, de l'Associació Amics de Florencio Pla Meseguer “La Pastora”.

Un home dels Reguers, al terme municipal de Tortosa, truca un dilluns a la redacció del Setmanari L'Ebre per a dir que ell sap exactament on està enterrat el cos del guerriller aragonès Francisco Serrano Iranzo, l'últim company del mític la Pastora, una volta tots dos van decidir desertar de l'Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón (AGLA) del maquis, fa setanta anys.

Este fet desencadena l'interès gairebé obsessiu del director del periòdic per a propiciar-ne l'exhumació, a iniciativa del Govern d'Aragó, i per a conèixer més coses dels maquis i de la vida de Serrano, àlies El Rubio, un antiheroi en contraposició a l'explotada vessant mitològica de la Pastora.

Alejandro i Balma, cançons al vent

ACTUALITAT: NOTICIES BREUS

EMILI FONOLLOSA

-El 8 de febrer, l'alumnat de 2n d'ESO de l'IES Leopoldo Querol de Vinaròs va participar en una sortida de senderisme per la Tinença de Benifassà, organitzada pel Departament d'Educació Física. Van participar un total de 113 alumnes acompanyats per 8 docents. La sortida va tindre com punt d'inici i final la localitat de Vallibona. Durant l'itinerari, els alumnes van poder contemplar diferents ambients com el bosc de ribera al costat del Riu Cervol, boscos mixtes de carrasques o antics camps de cultiu. En finalitzar la ruta també visitarem els museus de carbó, dinosaures i dels oficis del municipi.

-Desenes d'escaladors es van enfilear a finals de març per les roques i parets de Vallibona amb una nova edició del **Maquin Bloc**. Tres dies dedicats a practicar les diferents modalitats d'escalada en un entorn idíl·lic. Vallibona compta amb un dels sectors d'escalada en bloc més gran de la comarca dels Ports, però també d'escalada esportiva. amb 12 zones amb més de 100 vies equipades.

-El **Taller d'Ocupació Taula del Sénia Forestal-4** ha fet les pràctiques a Vallibona, per diversos llocs dels voltants del poble. Era un projecte subvencionat per LABORA de la Generalitat Valenciana. #GVALabora

-La Mancomunitat Taula del Sénia, ha organitzat més **tallers pràctics de pedra seca** dirigits a les persones que tenen interès a conèixer la tècnica de la pedra seca per poder ells mateixos fer petites reparacions. Un dels taller s'ha fet a Vallibona aquest de juliol i s'ha dedicat a empedrats.

-Durant els dies de **Setmana Santa**, la comissió de festes 2024 de Vallibona organitzà una àmplia programació d'actes, amb la col·laboració de l'Ajuntament, l'associació de jubilats Santa Àgueda i el parc natural de la Tinença de Benifassà.

Abans de l'actuació del Trio Trébol i després del sopar popular i bingo, se celebrà el sorteig de les **reines de festes 2024**. La reina major és Nerea Marzal Guimerá, mentre que la infantil Vega Corro Meseguer. Les dames grans són Leire Sansano Queralt i Mar Cantero Rivera i les dames i festers infantils Lucía Guimerá Santapau, Pol Miralles Ortí, Aritz Miralles Ortí i Noelia Martí Benet.

-El 12 de maig, organitzada per Ateneu de Natura i l'Ajuntament de Vallibona se celebrà una jornada de didàctica de la paleontologia anomenada "**excursió amb sabut**", conduïda pel vinarossenc Enric Forner i Valls, paleontòleg d'invertebrats i dirigida especialment a menuts i menudes. Un total

de 12 persones amb xiquets i xiquetes van escoltar les explicacions de Forner i van visitar l'espai Vallibonavenatrix, on es mostren reproduccions de parts del dinosaure vallibonenc.

-L'Ajuntament de Vallibona inicia el procés participatiu per a la redacció de l'estratègia local de rehabilitació de l'entorn de Vallibona, dins del **Pla Conviure**. Aquest 4 d'abril es realitzà una ruta pel poble perquè els veïns i veïnes anaren identificant problemàtiques que es puguen tractar en l'estratègia.

-S'ha renovat el paviment del carrer Arzobispo Meseguer i Costa o "**carrer Pla**". En el seu dia, ja es van canviar totes les conduccions i connexions d'aigua.

-Tarda de teatre a Vallibona amb "**laios**", protagonitzat per Esther Ramos i Alvaro Puerta, dins del Circuit Cultural Provincial.

-Vallibona va celebrar durant el pont del Pilar el seu particular **Oktoberfest** amb diverses activitats festives organitzades per la Comissió de Festes 2024, com un ball amb el trio Trèvol.

-Les jornades "**Sabers Rurals**", iniciativa que vol recuperar aquelles experiències tant laborals com de vida dels Ports, va estar a Vallibona, dedicant-se a les carboneres. A més, un dels objectius d'aquestes jornades és donar a conèixer els petits productors, que cuiden i treballen aquest territori. Jordi Benages, de la formatgeria La Planeta; Mònica Segura, de productes naturals dels Ports; Jordi Solà, amb la microbodega Casa Masas; o David Taus amb el projecte Oli d'oliva Pobill Ecològics de Càlig; són alguns exemples d'aquest model de vida. Aquesta iniciativa ha estat impulsada per l'Associació La Riscla amb la col·laboració de la Plataforma de la No a la MAT de les comarques de Castelló.

-El llibre de Ramon Torres "**Entre gossos i llops**", de Reclam Editorial, es va presentar recentment a l'Hostal La Carbonera de Vallibona. Torres narra la història de José Llinares, un maquis de La Pobla Llarga que va triar la vall del riu Cervol com a segona casa.

Jornades Europees Patrimoni, celebrades el passat novembre.

La Volta Ciclista a Castelló va passar pel nostre poble.

Contes de l'avi Bati Bull Pampoli Circus2.

Romeria a Sant Marquet.

SANTO DOMINGO

Les festes de Vallibona van tenir l'acostumat començament la tarda vespra de la romeria a Santo Domingo. Després de la presentació de la revista anual L'Esquirollet de Vallibona, es va procedir a la nit a la inauguració de l'abeurador, on la jove Comissió de Festes 2023 va obsequiar als nombrosos assistents amb aigua de València. Arribat el dissabte, a les 7 del matí la matinera xaranga de Santa Bàrbara, Estrella Band, comandada per Juanjo Vegué, va fer la despertà pels carrers el poble. Cap a les 8 els més forts van emprendre la

marxa a peu fins a l'ermita, pel camí tradicional. Allí va haver servei de beguda i entrepans i amb animació musical per l'esmentada xaranga. A les 11 h. se celebrà la santa missa, pel pàrroc Genaro Cachaca, sense poder comptar amb Paco Vives, absent per malaltia. Es va cantar l'Himne a Vallibona en acabar, ja fora de l'ermita. Tot seguit, se celebraren les tradicionals joies, per a totes les edats, amb un conill de premi

per a cada guanyador/a i llepolies per als altres i seguidament, una mica de ball tradicional. Va ser un matí anormal pel que fa al temps, amb temperatura més baixa d'un dia d'agost i vent.

PROCLAMACIÓ

La primera nit gran de festes va ser nit de gala. Des de l'Ajuntament es va començar la cercavila animada per Estrella Band per anar recollint dames, festes i reines. Tot seguit al recinte de festes es van proclamar com a reina major Ana Meseguer Esbrí, reina infantil Abril Villarroya Gómez i fester major Tatán Doménech Guillem. La cort de dames majors estava completada amb Cèlia Esbrí Pitarch, Nela Pla Bernández i Carla Oliver Llobet, la infantil per Raquel Román Bagán, Lucía Ramos Gómez, Maia Villarroya Gómez i Adriana Pérez Ortí i els altres festers eren Jordi Romeu Esteve, Agustín Muñoz Ribera i Joan Vila Olivé. El ball va ser protagonitzat per l'Orquestra Nueva Samurai. El més destacat del diumenge, a banda que no es va poder celebrar la missa solemne per no haver-hi disponibilitat de

sacerdot, va ser el dinar per a la gent gran, amb una excel·lent paella preparada per la cuinera Carmen i servida i coordinada per la Comissió de Festes, reines, dames i festers. Després va actuar un trio que es va guanyar repetir de nou a Vallibona, de tant que va fer gaudir a tothom. De fet, se li va demanar que doblara l'actuació, però havia de marxar per un altre compromís en una altra localitat.

ROMERIA A SANTA ÀGUEDA

El dilluns de festes, a més de començar els campionats, tocava fer la tradicional pujada a l'ermita de la patrona, Santa Àgueda. Uns seixanta van ser els que poc després de les 8 del matí van emprendre la marxa a peu, en matí fresquet. D'altres pujaren més tard en cotxe. Allí dalt la cerimònia religiosa va ser més curta de l'habitual, ja que va ser atesa pel diacà José Manuel Moreno Aznar, de Benicarló, per absència de mossén Paco Vives, recuperant-se d'una malaltia. Això sí, es va fer la benedicció del terme i no van faltar entrepans i beguda, pagats per l'Ajuntament. De nit, va haver-hi el concurs de truites i nit remember.

El dimarts es va celebrar la gimcana infantil, inclosa xocolatada i nit de cinema amb Nit del Pijama. El dimecres la Comissió de Festes va aportar una simpàtica novetat: el sopar de colors. Calia anar vestit amb una camiseta d'un color i portar un menjar del mateix color.

Arribats a dijous, vam tenir el tradicional concurs de paelles al poliesportiu, amb premi per a la paella guanyadora. En acabar, començà el tardeo que no es va acabar fins ben tard i és que el Trio Trébol va aportar una gran animació.

El dia de l'aigua va ser divendres. L'aigua va córrer pels carrers, però amb moderació que no estem per malgastar. La xaranga de Santa Bàrbara Estrella Band va posar l'animació musical i com sempre, amb obsequi de cocs i beguda. La taula de dalt va ser patrocinada per la comissió de festes i l'associació de jubilats i la del carrer Pla, per festers, dames, reines i ajuntament. Eixe divendres es va fer també la gimcana adulta, sopar de pa i porta amb concurs de dolços i ball amb el duet Energy.

Dissabte 12 es va enfil·lar la fi de festes amb la gran revetlla de comiat, protagonitzada per l'orquestra Júniers. No va faltar el ball del farolet, però el moment culminant va ser a l'hora del lliurament dels premis dels diferents campionats i la gran rifa de la comissió.

A més, va haver-hi xocolatada per als qui van aguantar fins acabar el ball. Després de l'orquestra, va haver disco-mòbil fins passades les nou del matí.

En aquestes festes i com ja us contem en l'apartat de les activitats d'"Amics de Vallibona", vam tenir l'actuació de la

rondalla vinarosserca Mar i Terra, dirigida per Pili Torné. Nombros públic va seguir tota l'actuació. La rondalla oferí el millor del seu repertori, amb cançons i balls molt aplaudits.

El segon i últim diumenge fester vam tenir missa solemne amb assistència de la cort d'honor i després el càtering "La Cuina de La Lore" va servir una monumental fideuà per a tothom.

Tot i haver-se acabat ja la programació oficial de festes, el dilluns 14 a la nit se celebrà un des actes més típics de cada agost: el rosari de les torxes, amb sortida i arribada a l'església parroquial i presidit per mossén Paco Vives, ja quasi restablert de la seua malaltia. A més, el Dia de la Mare de Déu, 15 d'agost, l'església acollí la Missa Major, presidida per reines, dames, festers, l'alcalde i la resta de corporació

municipal. En acabar, "Amics de Vallibona" lliurà a Ramoncita Jovaní Bono el guardó Esquiroler de l'Any 2023, com ja us contem en un altre lloc de la revista.

A banda de tot això els professors de la Universitat de València Enric Marco Soler, president de Cel Fosc, i Àngel Morales Rubio, president de la Coordinadora Defensa Boscos del Túria, oferiren a Vallibona, sota l'organització del Parc Natural de la Tinença de Benifassà, una gran nit dedicada a la contaminació lumínica, que afecta la salut de les persones i molts cicles ecològics. i l'observació de les estrelles. Marco i Morales venen tots els anys a la Tinença, des del 2014 de manera ininterrompuda (excepte un any per motius de causa major) i de manera totalment altruista.

FESTA DE SANT ANTONI

VALLIBONA TANCÀ LES SANTANTONADES D'ELS PORTS

EMILI FONOLLOSA

L'últim cap de setmana de febrer, Vallibona i La Pobleta d'Alcolea (Morella) van tancar el cicle de santantonades a la comarca d'Els Ports.

A Vallibona, la celebració de Sant Antoni va començar, com no podia ser menys, amb un minut de silenci per l'incendi de València. La construcció de la barraca es va aturar en eixos instants per tenir un record per a les víctimes del paorós foc que destruí per complet dos edificis a la capital del Túria.

Després d'aquest minut de dol es continuà muntant la barraca fins rematar-la. En acabar, la comissió de Sant Antoni, que tant es lluí en l'organització dels actes, afalagà a tots els presents amb un complet esmorzar-dinar.

De tarda, per començar es va fer l'entrada de la llenya que se sortejà de nit. Arribà després el protagonisme per als 17 cavalls vinguts majoritàriament de Morella, que passejaren grans i menuts al voltant de la barraca. De berenar, mentre, se serví el tradicional xocolata amb biscuits. Cap a les 7, a l'església parroquial mossén Genaro Cachaca oficià la

tradicional missa de Sant Antoni. La colla de dolçaina i tabal obrí seguidament la processó de les tees. Seguint el costum, en acabar es va fer la benedicció d'animals i el repartiment de pastisset, mistela, aiguardent i «barreja».

Els moments més importants van arribar després quan van fer acte d'aparició Sant Antoni i els dimonis. La foguera, després, va prendre amb facilitat, mentre els valents i valentes la travessaven per dins.

Quan encara cremava la foguera i els bombers paraven compte perquè tot es consumira sense cap incident, els vora

300 participants en el sopar de germanor van marxar a agafar taula i cadira al pavelló poliesportiu, on va haver-hi també un sorteig i música per la xaranga Estrella Band, que ja havia actuat durant altres actes de la jornada festera i el trio Triband. El fred que va fer durant un dia caracteritzat per arabogues de calabruixó no va impedir una participació plena d'una gran quantitat de gent que omplí el poble.

BEL - VALLIBONA

-El passat 27 de juliol se celebrà al mas de Mariné de Vallibona, la III trobada entre els pobles veïns i germans **Bel i Vallibona**. Dos pobles, dues comarques, els Ports i la Tinença de Benifassà. A les 11 hores els veïns de Bel oferiren un esmorzar als vallibonencs que van anar caminant des de l'ullal de la Fou. El lloc triat va ser el mas de Mariné, que encara que dintre del terme de Vallibona està molt prop del poble de Bel. Es va inaugurar un banc de pedra en sec, construït a l'ombra del xop de Mariné. No van faltar els alcaldes de Vallibona, Juanjo Palomo i Rossell, d'on és pedania Bel, Evaristo Martí.

FOTOS DELS LECTORS

PEP SEGURA I ESTEVE OLIVER

COL·LABORACIONS

LA CASA NATALÍCIA DE JOSEP DOMINGO MESEGUER I COSTA (VALLIBONA 1843- GRANADA 1920)

JORDI FONOLLOSA (MIKI)

Fent cerca de Vallibona vaig trobar un article a la premsa històrica un document de 1891 en El Diario Catalan, on parla del que era en aquell moment bisbe de Lleida i entre altres informacions diu:

"...en la casa número 2 de la calle Llana de Vallibona... vivian los consortes D. José Meseguer y Querol y doña Josefa Costa i Borràs..."

"La bendición del Señor entró en aquella casa á las nueve de la mañana del día 9 noviembre de 1843 y la llenó de apacible alegría: había nacido un niño..."

És un document de l'època en què encara vivia el arquebisbe, on la resta de informació és correcta i penso que la dada de la casa natalícia també ho deu ser.

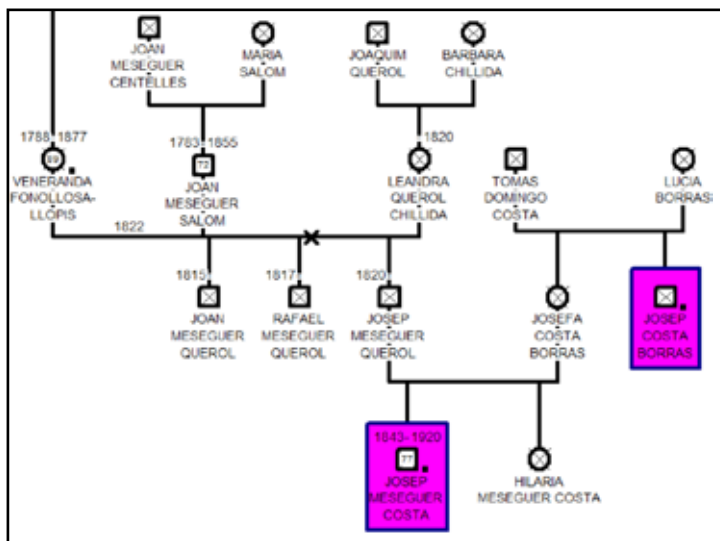
Altres fons expliquen que el bisbe va néixer a casa Fonollosa, és la casa situada al carrer Pla, davant del carrer Nou. Ho vaig sentir explicar a Vicent Serret (Vicent de Juana), que deia que havia nascut en aquella casa. En una altra ocasió el fotògraf Mariano Guillaumon Vidal, atribueix en una fotografia també la casa Fonollosa del carrer Pla com a casa natalícia del Arquebisbe, suposo que en la seua visita a Vallibona els anys 70 algú del poble el va informar.

Una altra dada que puc aportar és que la padrina i segona dona del "abuelo" del Arquebisbe, Veneranda Fonollosa estava vinculada en aquella casa del carrer Pla, al ser de la família del mas Fonollosa.

Sabem que era una casa amb molts element religiosos, hi havia un crucifix en pedra i altres elements de culte, sembla que hi van viure dos germans capellans, Maties Fonollosa Meseguer (1675-1754) i Domingo Fonollosa Meseguer (1669-1745).

Actualment casa Fonollosa és carrer Pla nº1 i el nº 2 correspondria a casa Arturo, no sabem si els canvis de numeracions de les cases ha afectat també en aquest cas. Sobre la ubicació també podem dir que la denominació del

Arbre genealògic:

carrer Pla, tradicionalment aniria des de la Llotjeta fins a casa Vicent Fonollosa, des de aquest punt fins a l'entrada del poble en diem Ribàs. D'aquesta forma la casa del costat de la presó, on hi ha la placa on diu que va néixer el bisbe, no seria carrer Pla sinó Ribàs.

Es a partir que es va anomenar carrer Arzobispo, que va des de la Llotjeta fins l'antiga central en l'entrada del poble.

Desconec amb quin criteri es va atribuir la casa del costat de la presó com a casa natalícia del Arquebisbe.

Breu biografia de l'arquebisbe Josep Meseguer i Costa

Neix el 9 de novembre de 1843 a Vallibona, és fill de Josep Meseguer Querol, metge i de Josefa Costa Borràs de Vinaròs, germana de l'arquebisbe de Tarragona Josep Domingo Costa i Borràs. Tenia una germana que es deia Hilària. El seu "abuelo" patern Joan també era metge i l'"abuela" Leandra era de Cinctorres. Els "abuelos" materns Tomàs i Lucía vivien a Vinaròs.

L'acta del Baptisme diu:

En la Parroquial Iglesia de la villa de Vallibona, Obispado de Tortosa a los nueve dias del mes de Noviembre del año mil ocho cientos cuarenta y tres; Yo el abajo firmado Rector de esta vauitice solemnemente como previene el Ritual y puse por nombre José Mesegue a un niño que nació a las nueve de de la mañana del mismo día hijo legitimo de y natural de D. José y Josepa Costa, esta natural de Vinarós; pero los dos vecinos de esta. Abuelos Paternos, D. Juan Mesegue y Leandra Querol, esta natural de Cinctorres y vecina de esta. Maternos Tomas Domingo Costa y Lucia Borràs naturales de Vinarós. Fueron Padrinos D. Juan Mesegue y Veneranda Fonollosa naturales y vecinos de esta villa a quienes adverti el parentesco espiritual que han contraido con el Bautizado y sus Padres obligación de enseñarle la Doctrina Cristiana a defecto de estos.

Y lo firmo Stra ut supra Juan Torres Rector.

Al marge esquerre de l'acta de baptisme diu:

José Mesegue

(Obispo de Lerida desde marzo de 1890, Arzopispo de Granada desde 1905 hasta el 9 Diciembre 1920 en que falleció a la una y media de la madrugada, despues de recibir los santos sacramentos.)

Ref. 7431.

El seu avi Joan Meseguer Salom, Doctor en medicina es casa en primers núpcies amb la Leandra Querol, aquesta mor el 1820 i es casa en segones núpcies amb la Veneranda Fonollosa Llops el 1822, padrina de Josep Meseguer i Costa juntament amb Joan Meseguer el seu avi.

Prevere des de 1867 i bisbe des del 1889. A Lleida, el bisbe Puigllat el va ordenar subdiaca l'any 1864. On hi va viure un temps amb la seva mare, germana del bisbe Costa i Borràs.

Josep Meseguer i Costa va fundar el 1893 el Museu Diocesà de Lleida, que ell l'anomenava Museu del Seminari. Va fer una labor molt important salvaguardant el patrimoni artístic de la diòcesis, comprant i restaurant les obres d'art fora de culte, que d'altra manera haguessen anat a mans privades a través dels antiquaris que les haguessen comprat a les parròquies, dispersant tot aquest patrimoni artístic.

El 27-III-1905 va ser traslladat a Granada. Era l'arquebisbe d'aquesta ciutat quan va morir el dia 9 de desembre de l'any 1920, a les 9 del matí, d'un atac d'urèmia. Al Seminari de

decorats florals i heràldics, amb sensació de moviment característica del Barroc i arcs polilobulats que recorden el passat medieval. Les garlandes (o guirnaldas en castellà) vegetals recorden la pompositat dels anys 1700, quan l'art

Les Alcoves Barroques de Sant Domingo de Vallibona

Enguany tornem a tenir obert l'ermitori de Sant Domingo al públic, en forma d'allotjament rural i/o restaurant (joestic escrivint aquestes línies abans de l'obertura, i espero i desitjo que així sigui), gràcies a l'emprenedoria, l'esforç, la il·lusió i les ganes que acompanyen a les dos persones amfitrions del projecte de l'Hospederia Sant Domingo. A priori, animo a tothom que els visiti i pugui gaudir d'un dels espais que més ens representa com a vallibonenques i vallibonencs i, a títol personal, m'ha marcat des de la meua infància, coneixent la seva història, patrimoni, cultura i tradició.

Som més d'una persona qui ens encarreguem d'esbrinar el passat del nostre poble mitjançant els diferents elements patrimonials que l'envolten: físic, documental, oral, etc., i no puc mai de deixar mencionar a l'amic Jordi Fonollosa Navarro "Miki", que sempre descobreix algun racó que passa desapercebut, molts cops, als ulls de la societat; aquesta vegada han estat les antigues alcoves de l'ermitori dominic: un conjunt de fotografies que evoquen els inicis de la nova construcció dels diferents edificis que conformen el conjunt religiós, un conglomerat d'estances que sempre desperta preguntes: Per què tan gran? Quina importància havia de tenir per a ser-ho? Eren els temps que corrien per adaptar-se a la "moda" artística imperant? Per què tombar una, probable, joia romànica de Reconquesta i erigir el que tenim a l'actualitat? La resposta a les primeres preguntes la podem atribuir, en primer lloc, a l'existència del Camí Reial, que venia de Tortosa, continuava pel sender que segueix de Vallibona a Rossell i que, probablement, permetria establir un servei d'allotjament als viatgers, a banda d'espai religiós; en segon lloc, a les reunions del Concili de Trento (1545-1563), que crec que n'he parlat en alguna altra ocasió, però no deixa de ser la base de l'enteniment de l'Art Barroc: quan trobem dins l'ermita daurats, cúpula cega amb elements sinuosos, "putti" (els caps d'angelets alats que hi ha per tota la volta), garlandes, etc. i, el més important: tot a través de guixeries (o yeserías en castellano, el treball mitjançant el guix); Aquí em paro a referir-me que, no només l'ermitori estava decorat amb aquests motius barrocs, perquè estem parlant de que "sitúan su construcción entre 1754 y 1781" (Gil, 2002: 379) i es pot comprovar mirant detalls de l'arquitectura, no només dins el temple religiós, sinó també en les estances, concretament, les alcoves, de les quals se'n parlarà a continuació; S'ha de tenir en compte que l'any 1744 s'anomena a Sant Domingo de Guzmán patró de Vallibona, significat interessant per a justificar l'ambiciós projecte.

Es van descobrir unes fotografies del segle passat, que descriuen com estaven les mateixes alcoves des del segle XVIII fins la seva demolició parcial: pòrtics coronats amb decorats florals i heràldics, amb sensació de moviment característica del Barroc i arcs polilobulats que recorden el passat medieval. Les garlandes (o guirnaldas en castellà) vegetals recorden la pompositat dels anys 1700, quan l'art galant o rococó conqueria tots els palaus d'Europa. Els escuts podrien indicar que hi ha mecenatge darrera, és a dir, que algú va finançar les

galant o rococó conqueria tots els palaus d'Europa. Els escuts podrien indicar que hi ha mecenatge darrera, és a dir, que algú va finançar les obres (noblesa, Església: bisbat, ordes religiosos, etc.).

Tot això fa pensar, tal com diu la historiadora i experta en Barroc a la província de Castelló, Yolanda Gil Saura, que "la suntuosidad de esta hospedería y la existencia de tribunas dan al conjunto un aire entre señorial y conventual" (Gil, 2002: 380). Haurem de seguir investigant si l'objectiu del

nostre estimat ermitori de Sant Domingo només va ser de donar servei educatiu als masos de l'entorn, hostatgeria als viatgers del Camí Reial, servei espiritual, etc. o va tenir més atributs.

Bibliografia / Fonts documentals consultades:

- Gil Saura, Yolanda. *Arquitectura de la época barroca en Castellón*. Universitat de València – Facultat de Geografia i Història: Departament d'Història de l'Art, 2002.
- Fonollosa Navarro, Jordi. *Camins reials de Vallibona al segle XVI*. Article de l'autor al Facebook, 2024.
- Fonollosa Navarro, Jordi. *Ermita de Sant Domingo de Vallibona*. Article de l'autor al Facebook, 2013.
- Guillamón Vidal, Mario. *Fotos de Vallibona (1961-1980)*. Biblioteca Valenciana Digital, 1980.

FRANCISCO FONOLLOSA QUEROL (1881-1951)

JORDI FONOLLOSA

Francisco Fonollosa Querol neix al mas de Fonollosa fill de Vicent i Francesca, és el gran de de 7 germans i qui va heretar el mas de Fonollosa.

Casat amb Ramona Pla, són pares de quatre fills, Vicent, Cinta, Maria Rosa i Emilio. L'any 1935 va morir la seua filla Maria Rosa a conseqüència del part, només tenia 20 anys, el xiquet també va morir després de dos dies del naixement. Emilio explicava que en la família no hi havia un ambient molt bo degut a la mort de la germana.

Dos dels fills de Francisco i Ramona van ser alcaldes de Vallibona, Emilio els anys 1949, 1950 i Vicent els primers anys de la dècada dels 70. D'aquell període es conserva la capa de llana que portava l'alcalde.

Gràcies Rosa Segura i Jordi Martí per compartir aquests records familiars que amb tanta estima guardeu. Victor Serret Fonollosa ens va fer de model vestit amb la capa, gràcies.

Foto Francisco Fonollosa Querol.

Foto de la capa de llana del Alcalde.

LA FAMÍLIA CARABIAS-MESEGUER DÓNA A LA PARRÒQUIA UN ANTIQUÍSSIM CRIST

La família Carabias-Meseguer ha donat a la parròquia de Vallibona un antiquíssim Crist. Es creu que podria tractar-se d'una peça feta a Catalunya cap a finals dels segle XVIII- inicis del segle XIX.

La hipòtesis més acceptada és que podria pertànyer al taller dels Padró, que eren una família escultors (un dels quals va acabar sent il·lustrador i dibuixant reconegut) de Manresa.

El fill de l'escultor Jaume Padró i Cots, Tomàs Padró i Marot tenia un gran taller on produïa moltes imatges per la devoció particular d'aquest estil. La producció artesanal d'aquest taller data de les acaballes de l'època barroca però se sap que va estar actiu fins a mitjans del segle XIX.

El Crist de la família Carabias-Meseguer pertany iconogràficament a la tipologia de Crist de l'Expiració (o de l'agonia). Es tracta d'una dramàtica representació de Crist a la Creu en el moment de l'expiració, és a dir quan deixa anar el seu últim alè agònic de vida.

Jesús apareix clavat a la creu amb els braços estesos i subjectes a ella per dos claus que li traspassen les mans obertes amb els dits lleument flexionats. Com en la majoria de representacions del crist a la creu d'aquesta època els dos peus apareixen l'un damunt de l'altre clavats amb un sol clau a la mateixa

creu, mostrant un fort "contrapposto" entre les cames"

De complexió esvelta, la peça està modelada de manera molt acurada i amb una clara voluntat de reforçar el caràcter dramàtic de l'escena. Mostra d'això n'és la representació de l'abdomen lleugerament enfonsat i el tòrax inflat, com a conseqüència de l'exhalació del seu darrer sospir.

Presenta, a més, la corona d'espines entrelaçada, de la qual en broten petits reguerots de sang que li llisquen pel front. El cap apareix suaument inclinat cap a un costat, en senyal de defalliment. Per accentuar l'estat d'agonia de la figura, l'escultor acudeix a la fórmula de representar-lo amb l'entrecella arrufada, els pòmuls acusats, les parpelles semitancades, una mirada fixa i perduda i la boca entreoberta deixant entreveure la llengua i la part superior de les dents.

La barba, apuntada i lleugerament bifida, està tractada amb la mateixa tècnica de rínxols simètrics que la cabellera. En síntesi; el rostre sofrent i desencaixat de la figura ha estat concebut amb un gran dramatisme, que va molt en acord amb els ideals escultòrics de l'època barroca.

Pel que fa a la indumentària, el Crist vesteix una senzilla i

reduïda peça de roba cenyida sobre un dels malucs tot formant unllaç que deixa al descobert part de la cuixa dreta de la figura.

És el clàssic pany de roba nuada que mostren bona part de les talles del Crist a la creu d'època renaixentista i barroca que segueixen aquesta mateixa tipologia de Crist de l'Expirac

Tècnicament és una peça de força valor, ja que denota un notable treball de modelatge anatómic.

Malauradament no es troba en massa bon estat de conservació a causa de la pèrdua parcial de la policromia

del cos i del deteriorament de la fusta dels dits de les mans.

Els ulls són de pasta de vidre, és a dir d'un material opac obtingut per la fosa de materials silicis a una temperatura inferior a la de l'obtenció del vidre transparent.

La creu que el sosté és d'època actual, tot i que no es descarta que la peana (la base) també pugui ser del segle XIX.

Valoració feta per un especialista del centre de restauració de Sant Cugat, un Doctor en Història de l'Art (Santi Mercader) i dos antiquaris barcelonins.

Pertinença

La talla del Crist de l'Expiració ha estat en propietat de la família Carabias des de finals del segle XIX. Després de ser heretada pels descendents de la mateixa família, els seus actuals propietaris - Joaquim Carabias i Rosana Meseguerhan fet donació de la peça al poble de Vallibona. Amb aquesta donació, no tan sols queda garantida la conservació i salvaguarda de la talla sinó també la possibilitat que una obra d'aquest valor històric i artístic pugui ser gaudida i contemplada pels habitants i visitants d'aquesta població valenciana.

L' ÚLTIMA BATALLA DE COSME COVARSI, EL MILITAR VINAROCENSE MÁS LAUREADO, FUE EN VALLIBONA

JOHN J. POLO

Un cinco de noviembre de 1772 nació en Vinaròs, Cosme Covarsi Membrado, concretamente en una casa de la calle San Vicente, el militar más laureado que ha tenido nuestra ciudad a través de su historia. He tenido el privilegio de ver in situ en un museo militar su hoja de servicios. Covarsi ingresó como cadete a la edad de 22 años en el Regimiento de Infantería de Valencia, y entró en combate, su primera acción bélica en Cataluña, concretamente en la guerra del Rosellón entre España y Francia. Sus ascensos como militar fueron rapidísimos, pero fue brillantemente reconocido por

su actuación en Los sitios de Zaragoza, donde combatió a las órdenes del General Palafox contra los franceses en la guerra de la Independencia.

Covarsi tras toda una juventud de guerra en guerra, batallas y condecoraciones, obtuvo su retiro un 22 de septiembre de 1818 a la ciudad donde le vio nacer, Vinaròs, donde se asentó de nuevo junto con su familia en la calle San Vicente. Tan solo quince años después de su retiro estallaría en España otra guerra, quizá las más cruel y sanguinaria de todas las que han existido en España, la primera guerra carlista. No tardó nada Cosme Covarsi, comandante de Infantería retirado y comandante del batallón de los Voluntarios Realistas en aquel entonces, en unirse a la causa carlista junto al batallón de Voluntarios Realistas de Torreblanca, al mando del teniente de Caballería retirado Blas María Royo. Encabezó en noviembre de 1833 la insurrección de Benicarló, Peñíscola y Vinaròs, consiguiendo que se unieran a su causa varios voluntarios, de más de cincuenta familias de esas poblaciones y cuatro de los hijos mayores de Cosme Covarsi: José de 25 años; Fernando de 19 años; (cuya vida es digna de un guion de película), Gregorio de 17 años; y Manuel de 15 años; quedando su hijo menor, llamado Francisco, al cuidado de su madre.

Morella era el lugar más estratégico del Maestrazgo, y el primer escenario de las proclamas carlistas, pues fue allí donde el barón de Herbés proclamó como rey al infante Carlos V.

Y lo hizo con la misma fórmula que en la época medieval los representantes del Reino de Aragón nombraban a su rey.

“NOS, CADA UNO DE LOS CUALES VALE TANTO COMO VOS, E TODOS JUNTOS MAS QUE VOS, OS FACEMOS REY. LO SEREIS SI CONSERVAIS NUESTROS FUEROS E FRANQUICIAS, E SI NON, NON.”

“Nosotros, que somos y valemus tanto como usted, pero juntos más que usted, os hacemos Rey, lo seréis si conserváis nuestros fueros y libertades, y si no, no. .

Covarsi viajó hasta Morella para ponerse a las órdenes del ejército carlista, dada su alta graduación como militar y su experiencia, fue recibido por la causa con gran satisfacción. Una de las condiciones que propuso Covarsi era tener un secretario para escribir todas las acciones de guerra. Todos se quedaron sorprendidos por esa petición, ya que en esa época la mayor parte de la población española era analfabeta, y posiblemente casi todos los soldados de la facción lo fueran, Covarsi insistió en que buscaran a alguien que supiera leer y escribir para proponerlo como cabo y ser su secretario de guerra.

Fue entonces cuando un hombre de confianza del barón de Herbés le dijo a Covarsi que hacía muy pocos días se había unido a la causa un joven desconocido, que había llegado a Morella, armado con una pistola y un sable de caballería, junto con nueve hombres, de los cuales cuatro iban armados con fusiles, dos con escopetas, y tres con palos, también trajeron cinco mulas cargadas de alimentos que habían sido cogidas “prestadas” de los masos durante el viaje, que ese joven desconocido había abandonado los

libros por las armas, pues había sido seminarista, y había acordado con ellos pagarles una peseta diaria por pertenecer a su partida.

Covarsi ordenó que trajeran ante él a esos diez hombres para conocerlos, y que él averiguaría quien de todos era el que sabía leer y escribir. Una vez formados los diez hombres ante Covarsi, nueve de ellos estaban en postura de firme, mirada al cielo, barbilla en alto, pero había uno, el más joven, que era incapaz de estarse quieto, no paraba de moverse, de ojos muy negros y vivos, muy nervioso, ese joven dijo ser el jefe de la partida. Covarsi le preguntó si sabía leer y escribir, el joven nervioso le contestó que sí, y que además tenía nociones de latín, pues había estado estudiando para cura, Covarsi no dudó, ordenó el ingreso de los hombres en su ejército y nombró al nerviosísimo joven su secretario de guerra. Ese joven nervioso y desconocido en esa época se llamaba Ramón Cabrera y Griño, y más tarde pasaría a la historia con el apelativo de “El Tigre del Maestrazgo”, gracias a la parcialísima narrativa del escritor vinarocense Wenceslao Ayguals de Izco. Así fue como un joven inquieto y nervioso que no estaba destinado a tomar las armas, la guerra le sorprendió estudiando para clérigo, y finalmente acabó convirtiéndose en uno de los soldados más capaces que ha conocido España.

Ramón Cabrera había nacido en un barrio de pescadores de Tortosa, su padre fue patrón de algunas matriculas de las embarcaciones de Tortosa y Vinaròs, la entrada de los franceses había obligado a la familia de Cabrera a trasladarse a Vinaròs, donde moriría su padre y dejó a Ramón huérfano con solo seis años. El nerviosismo de Cabrera le acompañó toda su vida, prueba de ello es que muchos años más tarde en Tarragona el 10 de abril de 1860, ante el temor de que Cabrera volviera a incorporarse desde Inglaterra a la guerra y con la sospecha que pudiera desembarcar de incógnito en las poblaciones de San Carlos de la Rápita, la Ametlla de Mar, Peñíscola, Benicarló o Vinaròs, se editó un bando para ser distribuido en estas poblaciones por la Dirección del Gobierno. El bando describía a Cabrera con estas características: “Edad 52 años, estatura regular, pelo castaño oscuro, ojos vivos algo inflamados, barba cerrada, vivo en el hablar, nunca esta quieto”.

Fue muy corta la participación de Cosme Covarsi en la primera guerra carlista, corría el año 1834, en el corazón del Maestrazgo, concretamente en Vallibona, una encarnizada batalla entre las tropas isabelinas y los carlistas, se estaba desarrollando con la crueldad típica de esa guerra. Las fuerzas liberales estaban comandadas por Los Nacionales de San Mateo, las fuerzas carlistas estaban capitaneadas por el vinarocense Cosme Covarsi, los carlistas sufrieron una severa derrota. Covarsi ordenó la retirada hasta el barranco de Vallivana y los carlistas, que lograron escapar, se dispersaron por diferentes lugares del Maestrazgo. Covarsi no podía volver a su ciudad natal de Vinaròs, por ser una plaza liberal, ya que allí sería de inmediato arrestado y fusilado.

“Don Fernando por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de León, de Aragón, de las dos Sicilias, de Jerusalén, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Córdoba, de Córcega, de Murcia, de Jaén, de Los Algarbes, de Algeciras, de Gibraltar, de Las Islas Canarias, de Las Indias Orientales y Occidentales, Islas y tierra firme del mar Océano, Archiduque de Austria, Duque de Borgoña, de Brabante y de Milán, Conde de Absburg, Flandes, Tirol y Barcelona, Señor de Vizcaya y de Molina etc... Y en su real nombre el Consejo de Regencia de España e Indias. Por cuanto atendiendo a los servicios de Don Cosme Covarsi, Sargento Mayor que fuisteis del Batallón de Voluntarios de Florida Blanca (ya extinguido) y al mérito que contraísteis en el segundo sitio de Zaragoza, he venido a conceder grado de Teniente Coronel de Infantería con la antigüedad de nueve de marzo de mil ochocientos nueve. Por tanto mando a Capitanes Generales, Gobernadores de las Armas y demás cabos mayores y menores, oficiales y soldados de mis ejércitos, hon hagan y tengan por tal teniente coronel graduado de Infantería y os guarden y hagan guardar las honras, gracias, preeminencias y exenciones que por razón de este grado os tocan, y deben ser guardadas bien y cumplidamente, que así es mi voluntad y que el Intendente de la Provincia o Ejército donde fueren a servir de la orden conveniente para que se tome razón y forma asiento de este grado en la Contaduría principal. Dado en Eádiz a catorce de junio de mil ochocientos once.
Yo El Rey

Por lo que optó en refugiarse en una de sus propiedades que tenía en La Sénia (Tarragona), junto con su hijo de ocho años, no muy lejos de donde también tenía una masía, Pedro Beltrán, conocido como "Peret del Riu", un carlista nacido en La Sénia, que luchó junto a Forcadell antes de unirse también a Cabrera, y que llegó a mandar "Los Lanceros de Tortosa", en aquella época un cuerpo militar carlista de élite, prácticamente invencible. Ese mismo regimiento de Los Lanceros de Tortosa años después lo comandó el propio Cabrera, hizo algunos cambios en el uniforme, utilizaron boina blanca con borla amarilla, casaca y pantalón azul celeste, todo ello se hacía en una fábrica de Benassal (Castellon). No tardaron mucho tiempo los nacionales de San Mateo en localizar a Cosme, y allí en La Sénia fue asesinado junto a su hijo de ocho años. Si bien los historiadores no se ponen de acuerdo en el lugar de la muerte de Cosme Covarsi, unos dicen que Andalucía, donde fue llevado tras ser arrestado, otros en Madrid, otros en Chodos (Castellón), otros en el propio barranco de Vallivana, son los historiadores extremeños quienes dicen que Covarsi fue asesinado junto a su hijo en La Sénia, yo me quedo con esta versión pues nadie como los historiadores extremeños han profundizado más en la estirpe de los Covarsi.

Enterados los jefes carlistas del Maestrazgo del doble crimen, solo se oía una palabra: ¡Venganza!, uno de los que más pidió venganza fue el también vinarocense Román Bonet (apodado Chambonet), que fue monaguillo del convento de San Agustín de Vinaròs. En principio Chambonet estaba alistado en la partida de Forcadell, pero actuó especialmente en el Bajo Maestrazgo, nombrándole Cabrera más tarde primer comandante del tercer Batallón de Valencia.

Muerto Covarsi, un joven y nervioso cabo que había sido su secretario de guerra, que había pasado de seminarista a guerrillero se convirtió en el hombre más temido del Maestrazgo por los isabelinos, El Tigre del Maestrazgo, el general carlista que aplastó a los liberales españoles de Isabel II.

La batalla de Vallibona fue el fin de Cosme Covarsi, el hombre que había combatido por muchísimos lugares de España, muchas cruces, escudos y distinciones militares ostentó Cosme Covarsi, la cruz concedida a los defensores de Zaragoza en el segundo sitio, la cruz de la Real y Militar orden de San Hermenegildo, concedida según real cédula de 15 de enero de 1816 y la cruz del primer ejército por diploma de 27 de abril del mismo año. La batalla de Vallibona fue la última batalla del vinarocense nacido en la calle San Vicente de Vinaròs.

“EL SOMATÉN DE LOS LOBOS”

JOHN J. POLO

Los que disfrutamos husmeando libros antiguos del siglo XIX, muchas veces disfrutamos encontrando relatos de nuestra ciudad o de nuestras comarcas. Por ejemplo, el somatén de los lobos. Todos sabemos que un somatén es un grupo de gente armada que no pertenece a ningún ejército, pero que se reúnen para luchar contra un enemigo común al toque de campana. La historia del somatén de los lobos atañe a las poblaciones de Vallibona, Morella y Castellfort, entre otras, que luchaban contra un enemigo común allá por el siglo XIX: El lobo.

Me llama la atención que los textos de esa época describen los pueblos o los ríos con diferente nombre, por ejemplo he visto más veces escrito "Ballibona", que Vallibona, "Ervés",

que Herbés, "Riu de Les Corses" que Río Cervol... ¿Pero qué era y que hacía el somatén de los lobos?, en esa época la población se dedicaba principalmente a la ganadería y a la agricultura, los bosques se encontraban a escasos metros de los pueblos, y era muy usual el ataque de los lobos al ganado, la entrada del lobo a los establos, acercarse hasta las inmediaciones de una masía o casa y comerse a algún niño de corta edad en la cuna por algún descuido de sus padres.

En Morella y sus pueblos de alrededor se imploró por más de cinco siglos la protección al cielo para verse libres de tales desgracias. Normalmente, las casas siempre disponían de un perro mastín para protegerse, pero muchas veces no era suficiente ante el ataque de una manada, y los hombres tenían que enfrentarse junto al mastín con algún apero de labranza o arma de fuego para ahuyentarlos. Entonces se creó "El Somatén de los lobos", la lucha conjunta de esos hombres de aquellos pueblos enclavados en las montañas contra el enemigo común: los lobos. Dicho somatén, en algunos textos también se llamaba barrechada (sic), consistía en un grupo armado de unos 60 o 70 hombres de diferentes pueblos, había jóvenes y adultos, los mejores tiradores se colocaban en las gargantas o desfiladeros, el resto de los hombres iban atravesando la maleza haciendo mucho ruido para sacar a los lobos de sus madrigueras, y cuando salían eran tiroteados por todo el somatén. Una vez en el suelo, los lobos sangrando y aun palpitando, los miembros del somatén se pasaban la bota de vino, aun con las armas humeando, festejando la victoria.

No podemos mirar el pasado con los ojos del presente, la dura vida de aquellos hombres de Els Ports y El Maestrat, el clima, la orografía, las condiciones de vida de aquella época hicieron fuertes a aquellos hombres que apelaron a la supervivencia y derrotaron a los lobos con "El somatén de los lobos".

LAS CHICAS DEL CALENDARIO

Vallibona
11 d'agost
17.30 H.

PUPA
TEATRO

Associació cultural
"Amics de Vallibona"

Ajuntament de
Vallibona

FOTOS ANTIGUES

GENTILESA DE NICANOR FERRER I JUAN SERRET

1960. Juanito Serret, Vicent Cuartiella, Juanito Jovaní, José Vte. Serret i Ramoncín Clot.

GENT DEL POBLE

MÉS FOTOS I TAMBÉ VIDEOS A WWW.VALLIBONA.NET I VINAROSNEWS.NET

